

Kriminalita a bezdomovectví

Filip Michálek

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Filip MICHÁLEK**
Osobní číslo: **H118193**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Kriminalita a bezdomovectví**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na úzký vztah bezdomovectví spojeného s kriminalitou,
- na hledání odpovědi na otázku, proč dochází ke kriminalitě u bezdomovců.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na podrobnou zpověď člověka bez domova a na zkoumání příčin, které vedou ke ztrátě domova a následného páchání protiprávních činů.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I., Bezdomovectví – extrémní vyloučení, Praha: Naděje 1996. 107 s. ; ISBN: 80-902292-0-4

HRADECKÝ, I., aj. Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8

ŠTECHOVÁ, M. a LUPTÁKOVÁ, M. a KOPOLDOVÁ, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1.vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 111. s ISBN 978-80-7338-069-4

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

<http://www.ok.cz/iksp> Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Filip Michálek

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně 5.3.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá dvěma problémy – kriminalitou a bezdomovectvím. Uvedená dvě témata jsou pro účely této práce spojena. Práce ukazuje dva úhly pohledu - kriminalita páchaná bezdomovci a kriminalita páchaná na bezdomovcích. Práce byla zpracována na základě studia odborné literatury a důvěryhodných internetových zdrojů. Teoretická část práce popisuje osobnost, vztahy a rizika lidí bez domova. V této části jsou také popsány formy bezdomovectví – zjevné, skryté a potenciální. Je mnoho faktorů, které mohou vyvolat to, že člověk ztratí střechu nad hlavou. Jsou to faktory subjektivní a objektivní. Naštěstí existuje celá řada institucí, které se zabývají problematikou bezdomovců a nabízí jim pomoc v mnoha oblastech života. Statistika popisuje bezdomovce jako oběti trestných činů nebo jako pachatele trestných činů. V práci je také zmíněna problematika bezdomovců a policie. Praktická část obsahuje kasuistiky 9 bezdomovců (2 žen a 7 mužů). Tito respondenti byli analyzováni za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Práce je uceleným průnikem do problematiky bezdomovectví a kriminality.

Klíčová slova: Bezdomovec, domov, faktory bezdomovectví, formy bezdomovectví, kriminalita, organizace pomoci, policie, rizika, trestný čin, vztahy.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with two issues – criminality and homelessness. The purpose of this study is to connect these two subjects. This study is concerned with two points of view – homeless criminality and crimes against homeless people. Data for this study were processed using professional literature and reliable sources on the internet. The theoretical part describes personality, relationships and threats of homeless people. This part also describes forms of homelessness – apparent, inner and possible. There are many elements making people lose their homes. There are two major – objective and subjective. Fortunately there are plenty of organizations dealing with homeless issues that help them in different aspects of life. Statistics describes homeless people as victims of crime as well as

perpetrators. This study is concerned with homeless and police issues. The empiric part is consisted of 9 casuistries (2 women, 7 men). Respondents were analysed by semi-structured interview. This study is a complete intersection to homeless and criminality issues.

Keywords: Homeless, home, homelessness factors, forms of homelessness, crime, aid organizations, police, risks, crime, relationships.

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Filip Michálek

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ BEZDOMOVEC A BEZDOMOVECTVÍ.....	12
1.1 OSOBNOST BEZDOMOVCE	12
1.2 VZTAHY BEZDOMOVců	14
1.3 RIZIKA BEZDOMOVECTVÍ.....	15
2 FORMY BEZDOMOVECTVÍ.....	17
2.1 ZJEVNÉ BEZDOMOVECTVÍ	17
2.2 SKRYTÉ BEZDOMOVECTVÍ.....	19
2.3 POTENCIÁLNÍ BEZDOMOVECTVÍ	19
3 FAKTORY VYVOLÁVAJÍCÍ BEZDOMOVECTVÍ.....	20
3.1 FAKTORY OBJEKTIVNÍ	22
3.2 FAKTORY SUBJEKTIVNÍ.....	22
3.2.1 Bydlení.....	23
3.2.2 Zaměstnání	24
3.2.3 Rodina	24
3.2.4 Výchova	25
3.2.5 Ženy a dívky bez domova	25
3.2.6 Věk bezdomovců	26
4 ORGANIZACE A ORGÁNY ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU BEZDOMOVECTVÍ.....	27
4.1 ARMÁDA SPÁSY	29
4.2 NADĚJE.....	30
5 BEZDOMOVCI JAKO PACHATELÉ	32
6 BEZDOMOVCI JAKO OBĚTI.....	35
7 POLICIE A BEZDOMOVCI.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
8 METODIKA.....	42
9 HYPOTÉZY	43
10 VÝZKUMNÝ SOUBOR	44
11 ZÁZNAMY ROZHovorŮ	47

11.1	RESPONDENT A	47
11.2	RESPONDENT B	48
11.3	RESPONDENT C	48
11.4	RESPONDENT D	49
11.5	RESPONDENT E	51
11.6	RESPONDENT F	52
11.7	RESPONDENT G	53
11.8	RESPONDENT H	54
11.9	RESPONDENT I	55
12	VÝSLEDKY VÝZKUMU	57
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
	SEZNAM OBRÁZKŮ	63
	SEZNAM TABULEK	64
	SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality a bezdomovectví. Toto téma je velmi zajímavé a to právě z toho důvodu, že v České republice (a v jiných zemích EU tomu není výrazně jinak) nejsou zpracovány žádné ucelené studie, statistiky či vědecké práce, které by o tomto tématu pojednávaly. Obvykle se hovoří o sociální problematice, o zdravotních rizicích, o organizacích nabízejících pomoc lidem bez domova atd. Avšak o problematice bezdomovců jako pachatelů nebo obětí trestných činů se již nehovoří.

Bezdomovectví je problém, jehož význam roste, protože lidí bez domova je stále více. Do roku 1989 bezdomovectví v podstatě neexistovalo (kdo nepracoval, byl příživník a byl umístěn do psychiatrické léčebny či do vězení). Avšak po tomto roce začal počet bezdomovců velmi rychle růst. Obvykle se jednalo o starší muže, kteří se ocitli na ulici (byli propuštěni z vězení nebo přišli o domov následkem rozvodu). Poslední dobou ale roste počet žen, které žijí na ulici. A také počet žen s dětmi či počet celých rodin. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti je bohužel faktem, že lidé ztrácejí zaměstnání, nemají jistý finanční příjem, tudíž nejsou schopni platit své účty a splácet hypotéky. V důsledku toho přichází o bydlení a stávají se bezdomovci. Některým z nich pomohou příbuzní, kamarádi, známí. Jiní ale nikoho nemají, a proto jim nezbývá nic jiného, než žít na ulici.

Být bezdomovcem je pro každého člověka nesmírně těžké. Existují lidé, kteří za to, že se ocitli bez domova, nemohou. Například přišli o práci bez svého přičinění. Běžní lidé ale vidí bezdomovce pouze jako špinavé alkoholiky, kterým se nechce pracovat. Fenomén bezdomovectví by měl být v ČR více medializován, aby se tato problematika mohla více zkoumat a lidé se na ni dívali také z jiného úhlu pohledu. Vždyť tyto lidé mohou být jen bezradní, bezmocní a potřebovat pomoc jiných. Vůbec se nemusí jednat o agresivní opilce a zloděje, kteří jen chtějí dělat problémy. Tito lidé jsou vyloučeni ze společnosti a po čase jednoduše zapomenou, jak se správně chovat mezi lidmi. Pochopení toho, proč se z někoho stane bezdomovec, je stěžejní k vyřešení problému zvyšujícího se počtu bezdomovců. Proto je důležité, aby se o tomto tématu mluvilo, aby před ním lidé jen nezavírali oči a netvářili se, že nic nevidí.

V teoretické části budou vysvětleny hlavní pojmy vztahující se k danému tématu (bezdomovec, bezdomovectví). Dále zde budou popsány hlavní příčiny a formy bezdomovectví. Budou zde také zmíněny alespoň základní statistické údaje této problematiky. V praktické části bude proveden výzkum – metodou polostrukturovaného

rozhovoru. Výsledky budou zpracovány do kazuistik respondentů, které budou následně interpretovány. Cílem této práce je zpracovat souvislosti bezdomovectví a kriminality. Cílem je také vypracovat ucelený přehled dané problematiky – vysvětlit všechny pojmy, všechny faktory a fakta, která s bezdomovectví souvisí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ BEZDOMOVEC A BEZDOMOVECTVÍ

Slovo bezdomovec zákony v České republice konkrétně nedefinují, avšak bezdomovce lze jednoduše charakterizovat jako člověka, který nemá domov a trvalé bydliště. Takový člověk obvykle ztratil nejen domov, ale i zaměstnání a rodinu, proto už nemá žádné společenské vazby a zůstává na okraji společnosti. Bezdomovectví je generalizované psychosociální selhání, které je spojené se ztrátou běžných rolí. Bezdomovectvím jsou obvykle zasaženi lidé s dysfunkční osobností, s rozvinutými negativními návyky (alkohol, drogy, závislosti) a s nedostatečnými kompetencemi.

Bezdomovectví je důsledkem nepříznivých ekonomických faktorů, nezaměstnanosti a růstem chudoby. Bezdomovci se obvykle sdružují spíše ve velkých městech, protože zde jsou anonymní a mají více šancí uspokojit své základní životní potřeby, než by tomu bylo na vesnici. Ve velkých městech spíše vyžebrají peníze, najdou nějaké jídlo v kontejneru a dokouří nedopalky cigaret z popelníků. Příčiny bezdomovectví je složité určit, roli zde hraje mnoho faktorů. Existují lidé, u kterých je zvýšené riziko bezdomovectví, jedná se o komplexně, somaticky, psychicky a sociálně handicapované lidi. Vyrůstají nebo žijí v dysfunkční rodině, jako děti byli vystaveni nezájmu, násilí či zneužívání.

Jaký je postoj společnosti k bezdomovcům není možné jednoznačně určit. Někdo cítí odpor, jiný člověk cítí soucit, někdo se tváří, že bezdomovce prostě nevidí. Bohužel vzhledem k rostoucím počtům lidí s problémy a rozšiřujícím se sociálně-patologickým jevům lidé pocítují únavu soucitu, opotřebování a vyčerpání schopnosti soucítit s bezdomovci. Lidé ztrácí trpělivost s bezdomovci, roste hostilita k bezdomovcům, lidé je považují za určitý sociální problém, se kterým je třeba něco rychle dělat.¹

1.1 Osobnost bezdomovce

Bezdomovci mívají obvykle snížené schopnosti a dovednosti, chybí jim základní kompetence potřebné k sociální adaptaci. Nedokáží správně a produktivně jednat, pracovat, je pro ně nezbytná pomoc jiného člověka. Nemají ani vyvinuté volní vlastnosti, nejsou schopni autoregulace, ovládnání se. Neumí se veřejně projevit, mluvit před lidmi,

¹ Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3 vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

argumentovat, nejsou vytrvalí ve snaze dosáhnout určitého cíle. Nejsou schopni pracovat na vysoké pozici, řešit vztahové a rodinné problémy, starosti o děti, nemocné. Příčinou toho mohou být jak vrozené dispozice, tak i získaná postižení. Dispozičními faktory mohou být odlišné sociální zkušenosti (pobyt v institucích jako ústavní výchova, léčba či vězení), získaným faktorem může být demence v důsledku alkoholismu, drogové závislosti či úraz.

Bezdomovci se nedokáží orientovat ve společnosti a ani ve světě. Nechápu, že se musí řídit určitými zákony, pravidly a normami. Nerozumí ani tomu, že je nutné se chovat morálně správně, udržovat pozitivní vztahy s lidmi, mít přátele. Žádné společenské či zákonné normy nemají pro bezdomovce žádný význam. A právě proto se bezdomovci nedokážou ponaučit z negativních zkušeností. Stále opakují stejné chyby, žijí stejným způsobem, chovají se na základě určitých stereotypů. Neznají svá práva a nejsou schopni je prosadit, a když se dostanou do potíží, užívají nepřiměřené a neúčelné způsoby. Jsou depresivní, apatičtí, bez touhy řešit své problémy a žít svůj život, protože se cítí zatíženi množstvím problémů a potíží, které jejich bezdomovecký život provází.

Potřeby, které lidé cítí a které při běžném životě uspokojují, se u bezdomovců mění. Mají obvykle odlišné a neuspokojené potřeby, protože rezignují na snahu své potřeby naplnit. Mají pocit, že nemá cenu se o něco pokoušet, rezignují a uchylují se k apatii. Potřeba stimulace a získávání nových zkušeností je velmi nízká, protože pro ně nové zkušenosti nemají žádný smysl. Naopak se jich bojí, obtěžují je. Bezdomovci se snaží svůj život maximálně zjednodušit, jedná se o stereotypní vegetování (obvykle spojené s drogami či alkoholem). Bezdomovci nejsou schopni zvládnout běžné nároky na pracovní život, nedokáží žít podle nějakého řádu či pravidel. Nebývá uspokojována ani potřeba citového vztahu, jistoty a bezpečí. A to proto, že bezdomovci žádné stabilní vztahy nemají, nemají jistotu domova a pocit bezpečí. Proto jsou otupělí, nejsou schopni hlubšího emočního a citového projevu. Dlouhodobé strádání vede k zapomnění potřeb jistoty, bezpečí, lásky a vztahu. Někteří bezdomovci mají zvířata, obvykle psi. Ti plní roli nekritického společníka, který mnoho nevyžaduje a projevuje sympatie. Mnoho bezdomovců má ke svým psům velmi silný vztah a vazbu, nebyli by schopni je opustit. Také potřeba seberealizace je u bezdomovců na velmi nízké úrovni. Protože tito lidé již sociálně selhali, a proto nemají velkou naději, že v budoucnu získají dobrou sociální pozici – to znamená ztrátu sebevědomí a sebeúcty. Bezdomovec všechno vzdává, nic neočekává, o nic neusiluje, utápí se ve své bezmoci. Taktéž je potlačena potřeba otevřené budoucnosti.

Bezdomovci neplánují, neuvažují o tom, co bude, žijí jen přítomností, dnešním dnem. Necítí naději, že v budoucnosti něčeho dosáhnou, že se jejich situace vylepší.

Bezdomovci mají velmi nízké sebehodnocení, když mají ohodnotit sami sebe a svůj život, tak se k němu staví silně negativně. Avšak nejsou schopni přiznat vlastní vinu za chyby, spíše je hází na jiné. Ve vztahu ke společnosti, k jiným lidem bývají ukřivdění, rezignovaní. Proto bezdomovci často lžou – snaží se za pomoci lží zlepšovat realitu, podpořit svou sebeúctu.²

1.2 Vztahy bezdomovců

Jak již bylo nastíněno, bezdomovectví je projevem selhání v oblasti socializace. Bezdomovci se neumí o sebe postarat, neumí se chovat zodpovědně. Proto rezignují a stávají se ekonomicky nesoběstačnou osobností. Jsou závislí na institucích, na charitativní péči.

Vztahy bezdomovců s jinými „normálními“ lidmi jsou na velmi omezené úrovni. Bezdomovci nemají žádné trvalé a hlubší vztahy s jiným člověkem, převažují spíše náhodné kontakty. Tyto kontakty jsou obvykle s jinými bezdomovci a sdružování bezdomovců bývá obvykle účelové. Vztahy mezi nimi jsou jen povrchní, situační, bezdomovci trpí nedůvěrou a nejistotou. Proto jsou bezdomovci emočně oploštělí, často necitliví, a to i sami k sobě. Je zde riziko citové deprivace, což může vést k duševní nemoci, závislosti na drogách. Bezohlednost a egocentrismus je negativní zkušenost, která vede k uzavření se.

Bezdomovci se pak uchylují k agresi, mají pocit bezmoci a závislosti a jako řešení vidí právě agresi. Jak má vypadat běžný a slušný vztah mezi lidmi, už dávno zapomněli. Bezdomovci bývají nestandardní osobnosti, odmítají hodnoty, které společnost preferuje. Nepřijatelné projevy chování vedou k tomu, že bezdomovci nejsou schopni navázat vztah, jsou odmítáni společností i blízkými lidmi.³

Neschopnost navázat vztahy je také důsledkem duševní choroby, kterou mohou bezdomovci trpět. Nejsou schopni adaptace na běžné podmínky, selhávají v chování

² Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3 vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

³ Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3 vyd. Praha: Praha, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

k jiným lidem. Z toho plyne útočnost a agrese. Lidé se závažnou diagnózou, jako je např. schizofrenie někdy zůstávají bezdomovci po celý život, nebo se jimi távají opakovaně. Typické jsou vážné psychické nebo somatické onemocnění. Bezdomovecství může mít celoživotní zdravotní závažné důsledky.⁴

1.3 Rizika bezdomovectví

Životní styl bezdomovců vede k somatickému chátrání. Bezdomovci nedodržují základní hygienu (nejen kvůli nedostupnosti hygienického zařízení, ale také kvůli chybějící motivaci k hygieně). Bezdomovci se nestarají o svou životosprávu, jedí nepravidelně a jen to, co seženou. To někdy může být staré zkažené jídlo, zbytky z popelnic apod. Z těchto důvodů celá řada bezdomovců trpí zažívacími potížemi. Mnoho z nich jsou silní kuřáci, alkoholici či drogově závislí. V případě, že mají nějaké zdravotní potíže, své problémy neřeší, nemoci přechází. V zimě je samozřejmě problémem riziko podchlazení s důsledkem smrti. V případě, že jsou hospitalizováni, po propuštění z nemocnice se nesnaží brát pravidelně léky, dodržovat životosprávu či žít zdravěji, situace se tedy opakuje. Proto bezdomovcům hrozí vysoké riziko předčasného úmrtí a to z celé řady důvodů – smrt v důsledku předávkování drogami, otrava alkoholem, úraz, celkové vyčerpání organismu, zanedbané zdravotní problémy, podchlazení atd.⁵

Rizika lze shrnout následovně:

- hlad, špatná výživa,
- omezený přístup k pitné vodě,
- omezený přístup k osobní hygieně,
- nedostatek odpočinku a spánku,
- sebezničující životospráva,
- omezený přístup ke zdravotní péči,

⁴ Paton, C. Intenzivní péče v psychiatrii. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0363-3.

⁵ Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

- omezený přístup k zaměstnání,
- drobná neorganizovaná kriminalita z nouze,
- nepříznivé počasí,
- odpor veřejnosti,
- znepokojování ve spánku ze strany bezpečnostních agentur, strážníků a policistů,
- verbální a fyzická agrese okolí,
- osoby spící venku se stávají oběťmi kriminality.

Bezdomovci se musí potýkat s celou řadou rizik a negativních faktů, které jejich stav provází. Avšak existují také příležitosti, jak se z nepříznivé situace dostat. Existuje mnoho programů, organizací a lidí, které bezdomovcům chtějí pomoc. Ti bohužel tuto pomoc obvykle odmítají – buď nemají ani minimum financí, aby si zaplatili symbolickou částku za nocleh v ubytovně, nebo jsou prostě jen příliš hrdí na to, aby požádali o pomoc cizí lidi.

Příležitosti:

- sociální služby v nízkoprahových denních centrech podle zákona o sociálních službách,
- setkání se streetworkery v terénních programech,
- charitativní pomoc (mimo zákon o sociálních službách),
- nabídka sezónního zimního nocování formou humanitárního útulku,
- terénní pomocí (streetwork) se zabývají poskytovatelé sociálních služeb.⁶

⁶ Hradecký, I. Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

2 FORMY BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovce lze považovat za nehomogenní sociální skupinu, která je specifická svým chováním a stylem života. Kulturní pozadí bezdomovectví můžeme nazvat kulturou bídy, která evokuje pocit sociální bezmoci.⁷

Lidi bez domova je možno jednoduše rozdělit do tří základních skupin, které budou popsány v následujících podkapitolách. Jedná se o skupiny zjevného, skrytého a potenciálního bezdomovectví. Všechny tyto skupiny je nutno sledovat, protože z potenciálního bezdomovectví se vůbec nemusí stát zjevné bezdomovectví v případě, že je realizována prevence a snaha lidem pomoci zavčas – než dojde k samotnému vyhocení situace.

2.1 Zjevné bezdomovectví

Jedná se o nejviditelnější část bezdomovců. Jde o osoby žijící na ulici, nádraží, pod mostem atd. Tito lidé někdy také vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech a ubytovnách. Ve skupině zjevného bezdomovectví lze rozlišit tři skupiny bezdomovců:

- oslabení – méně odolní, jedná se o nové bezdomovce,
- navyklí – na ulici jsou již zvyklí, žijí zde i roky,
- marginální – různé skupiny lidí, kteří nemají kam jít spát – skinhead, mladí lidé, kteří utekli z domova.

Noví bezdomovci jsou obvykle v šoku, začínají život bezdomovce a snaží se v něm zorientovat. Jsou poprvé v životě chudí, nemají domov, zjišťují, co to znamená být vyloučen ze společnosti. Několik prvních dnů či týdnů jsou těžko rozpoznatelní, postupem času však začínají chátrat, typický je zanedbaný zevnějšek, smířují se se svým novým postavením. Jakmile se z nich stanou navyklí bezdomovci, zvyknou si na svůj život, znají ostatní bezdomovce, upadají do stereotypu života bez domova.

⁷ Štěchová, M. Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy. *Kriminalistika*. 2009, č. 4. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>

Lidé, kteří nejsou klasickými bezdomovci (ale mohou se jimi stát) patří do marginální skupiny. Jsou zde lidé, kteří mají pocit opuštění, beznaděje. Buď svůj domov opustili proto, že k tomu byli donuceni, nebo ho upustili z vlastní vůle, avšak vždy na základě různých závažných příčin (násilí).

Je faktem, že z ulic pomalu mizí tuláci. Bezdomovci si obvykle najdou určité místo, kde se usídlí, mají tam své věci, vrací se do něj spát, jíst.

Existuje Maslowova pyramida potřeb, zobrazující potřeby seberealizační, sebeúcty, lásky a potřeby někam patřit, jistoty a bezpečí a fyziologické potřeby. Tato pyramida byla upravena dle Pascala Pichona, zobrazuje pyramidu potřeb lidí žijících na nádraží.⁸

Obr. 1. Pyramida potřeb bezdomovců⁹

V případě, že nejsou zajištěny základní životní potřeby člověka, je přirozené, že zájem o vzdělání, kulturu a morálku prostě neexistuje. Bezdomovcům jde o to, aby přežili. V případě, že žijí na nádraží, považují ho za svůj domov, za místo bezpečí, kde jsou ve skupině.

⁸ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

⁹ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. s. 30. ISBN: 80-902292-0-4.

2.2 Skryté bezdomovectví

Velmi rozšířená je také skupina skrytého bezdomovectví, kdy se lidé bez domova neobracejí na žádné veřejné či charitativní služby. Při sčítání bezdomovců nejsou tito lidé do statistik započtení, protože o nich sociální pracovníci nevědí.

Počet skrytých bezdomovců je velmi mnoho, nejspíše mnohem více než bezdomovců patřících do zjevné formy bezdomovectví. Jedná se o lidi, které mají své útočiště někde v lese, venku. Nejsou v kontaktu s úřady, s policií, se zdravotními a dalšími institucemi. Při nepřízni počasí tito lidé bydlí ve squatech, sklepech, domech určených k demolici, kontejnerech atd. Mají strach vyhledat pomoc charitativních organizací, protože ne vždy v ubytovnách naleznou volné místo, příjemný přístup nebo pochopení. Tuto možnost považují jen za přechodnou a nejistou. Ztráta ubytování člověka poznamenává na celý život. V případě, že mladí lidé opustí dům rodičů a hledají nezávislost, mohou se stát bezdomovci. Taktéž osoby opouštějící léčebny mají problém se zařadit zpět do společnosti. Vztahy s rodinou jsou přerušeny, člověk nemá zaměstnání a stydí se, má strach.¹⁰

2.3 Potenciální bezdomovectví

Potenciálními bezdomovci jsou lidé, kteří žijí v těžkých podmínkách. Mají problémy osobního charakteru, rodinné potíže, problémy udržet si byt a práci. Jedná se o osoby, které hledají možná řešení, žádají o pomoc příslušné úřady. Někdy tito lidé žijí v nejistých podmínkách, zdravotně závadných domech, domech určených k demolici, v holobytech atd.

Jedná se o rizikové skupiny, které se mohou stát bezdomovci velmi snadno- propuštění z vězení, léčeben a ústavů, opuštění dětského domova, přistěhovalci atd. Velikost této skupiny stále roste.¹¹

¹⁰ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

¹¹ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

3 FAKTORY VYVOLÁVAJÍCÍ BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví je složitý společenský problém, přičemž jeho vznik a vývoj provází mnoho faktorů. Z toho důvodu neexistuje jednoduché či univerzální řešení, jak problém bezdomovectví vyřešit. Je důležité podrobné poznání všech faktorů, které bezdomovectví ovlivňují a souvisí s ním. A protože existuje celá řada faktorů, proč a jak se člověk stane bezdomovcem, je také možné bezdomovce rozdělit do několika kategorií. Ty jsou zobrazeny na následujícím obrázku.¹²

Č.	Koncepční kategorie	Fyzická doména	Právní doména	Sociální doména
1.	Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.	Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.	Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.	Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.	Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.	Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva, ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.	Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Obr. 2. Kategorie bezdomovectví¹³

¹² Hradecký, I., Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

¹³ Hradecký, I., Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. s.10. ISBN 978-80-86451-13-8.

Mezi bezdomovce patří především následující specifické skupiny lidí:

- osoby neschopné vytvořit osobní vztahy,
- osoby trpící mentální chorobou, vadou,
- osoby trpící fyzickou chorobou, postižením,
- alkoholici,
- narkomani,
- patologičtí hráči,
- osoby nementálně neadaptibilní, nestabilní,
- osoby ve stavu deprese, úzkosti, sklíčenosti,
- nezaměstnaní,
- osoby bez trvalého bydliště,
- ženy vyloučené rodiči z domova – těhotné, s dětmi,
- děti ulice,
- důchodci, o které jejich rodina nemá zájem, nebo žádnou nemají,
- propuštění vězni,
- migranti,
- AIDS, HIV pozitivní.¹⁴

Faktory vyvolávající bezdomovectví pocházejí ze všech různých oblastí a lze je posuzovat z několika stran. Jednoduše je možné je rozdělit na faktory objektivní (sociální politika

¹⁴ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

státu, sociální zákonodárství) a na faktory subjektivní (jednotlivec, rodina, společenská skupina, schopnosti, rysy, temperament, věk, pohlaví, vzdělání atd.).

3.1 Faktory objektivní

Zde se jedná o faktory, které jedinec jen velmi těžko ovlivní. Jedná se například o dodržování lidských práv – zachování integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny lidi, boj s nezaměstnaností, sociální ochrana, zabezpečí ve stáří a v nemoci atd. Jedná se o faktory vnější, související s legislativou, zákonodárstvím.

Tyto faktory působí velmi silně a rozhodují o tom, kolik je bezdomovců, mezi jaké skupiny je zařazena valná část bezdomovců atd. Rozvinutý sociální systém je důležitý pro každou společnost, protože nárůst počtu chudých a nezaměstnaných vyčerpává celou společnost. Různé chudé skupiny totiž společnost zatěžují svými problémy, brání pokroku a prosperitě. Sociální politika by měla sloužit všem lidem bez jakýchkoliv rozdílů.¹⁵

3.2 Faktory subjektivní

Subjektivních faktorů je celá řada a lze je rozdělit do čtyř skupin:

- materiální – ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, zadluženost, finanční negramotnost, tragická událost ve formě ztráty majetku,
- vztahové – změna struktury rodiny, rodinné problémy, diskriminace, narušení vztahů, rozvod, sexuální zneužívání, osamělost, násilí,
- osobní – mentální retardace, duševní a tělesná choroba, nesamostatnost, invalidita, alkoholismus, hráčství,
- institucionální – propuštění z ústavu, vězení, dětského domova.

¹⁵ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

Příčiny bezdomovectví se také liší u mužů a žen, mladých lidí:

- u mužů jsou obvykle příčinou faktory materiální a osobní, charakter bezdomovectví u mužů je veřejný. Muži aktivně vyhledávají charitativní služby, jsou ochotni žebrať na veřejnosti,
- u žen jsou obvykle příčinou faktory vztahové (násilí v rodině), charakter bezdomovectví u žen je skrytý. Nevyhledávají charitativní pomoc či pomoc veřejnosti, raději situaci řeší bydlením u přátel, rodičů,
- u dětí a mladistvých jsou obvykle příčinou faktory institucionální – neúplná rodina, týrání, poruchy zdraví, propuštění z dětského domova.¹⁶

3.2.1 Bydlení

Někteří lidé žijí ve velmi špatných podmínkách, v nejistotě a na okraji společnosti. Postupem času se z nich stanou bezdomovci. Je možnost bydlet v ubytovnách, které nabízí mnoho podniků v mnoha městech. Pro ubytování v ubytovně je nutné, aby byl člověk dostatečně schopný, cílevědomý a relativně zdravý. Jen tak si může dovolit zaplatit symbolickou částku za ubytování v ubytovně. Pro někoho to může být přechodným stupněm, než si najde podnájem.

Někteří lidé také žijí v holobytech, kde nemají žádné vybavení, nefunguje jim elektřina, neteče voda. To je obvykle důsledkem neplacení účtů. Avšak i přesto lidé mají alespoň nějaký domov. Dalším řešením je příležitostné bydlení u příbuzných, přátel a známých, to je však velmi nejisté. Ne vždy někdo člověka bez domova ubytuje u sebe doma. Možností, která je nezákonná, je bydlení ve squatu, což jsou opuštěné domy nebo byty, které jsou ve špatném stavu.¹⁷

¹⁶ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

¹⁷ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

3.2.2 Zaměstnání

Pro bezdomovce je velkým problémem najít si nějaké zaměstnání. Vzhledem k tomu, že nemají reálné trvalé bydliště, nemohou se ani zaregistrovat na úřadu práce. Proto mají strach z úřadů a úředníků, nedokážou si uspořádat své záležitosti.

Proto bezdomovci obvykle přijímají jen příležitostné práce, obvykle bez jakékoliv dohody, nelegálně. Někdy bezdomovci pracují jen za stravu nebo ubytování. Jedná se obvykle o práci na stavbách, v pohostinských službách, u kolotoče apod. Najít si běžné zaměstnání je pro bezdomovce v podstatě nemožné. Vzhledem k tomu, že bezdomovci nesplňují podmínky pro registraci na úřadu práce, přichází také o výhody jako je podpora v nezaměstnanosti, možnost vykonávat veřejně prospěšné práce, nemohou se účastnit rekvalifikačních kurzů atd.

Vzhledem k tomu, že bezdomovci mají obvykle nízkou formu vzdělání, nemohou vykonávat žádnou lepší práci. Musí vzít jakékoliv zaměstnání, které nevyžaduje kvalifikaci a obvykle se jedná o nejisté zaměstnání.¹⁸

3.2.3 Rodina

Největšímu riziku bezdomovectví je vystavena osoba, která je osamělá, izolovaná, kterou rodina opustila. Jedná se obvykle o nefunkční rodinu, ve které se vyskytuje některý s následujícími problémy:

- rodiny s dospělým alkoholikem,
- rodiny s členem rodiny závislým na drogách,
- rodiny s dospělými či mladistvými delikventy,
- rodiny s členy s psychickou poruchou, s mentálně retardovaným dítětem,
- rodiny se zneužívanou nebo týranou ženou,
- rodiny se zanedbávanými dětmi,

¹⁸ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

- rodiny s týranými dětmi,
- rodiny se sexuálně či emočně zneužívanými dětmi,
- rodiny svobodných matek,
- rodiny rekonstruované,
- rodiny romské,
- rodiny migrantů a rodiny hledající exil.¹⁹

3.2.4 Výchova

Je důležité, aby děti byly vychovávány správně a to ať se už jedná o rodinné prostředí, nebo o ústavní péči. Dlouhodobý nedostatek lásky, porozumění a příklad správného chování v budoucnu může způsobit to, že dítě v budoucnosti nebude schopné navázat hlubší sociální vztah, nenaučí se zodpovědnosti a není schopné starat se o finance. Dalším důsledkem může být trvalý projev agresivního a disociálního chování, které porušuje normy a pravidla.²⁰

3.2.5 Ženy a dívky bez domova

Mezi bezdomovci se stále častěji objevují ženy a mladé dívky. Ty přichází z dětských domovů, výchovných ústavů či z domova, ze kterého byly vyhnány. Pobyt na ulici je obvykle zničí, protože jsou zahleděné do svých ideálů a neuvědomují si rizika a zlo, které je na ulici čeká. Nechápu, že ulice má svá pravidla a své podmínky, kterým se musí přizpůsobit. Velkým rizikem je zde těhotenství, pohlavně přenosné nemoci, nucení k prostituci.

¹⁹ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

²⁰ Hradecká, V.; Hradecký, I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

I přesto, že Ústava zajišťuje stejná práva jak mužům, tak i ženám, jsou to často právě ženy, které se setkávají s horšími podmínkami při snaze najít si zaměstnání, byt. Ženám by měla být poskytována lepší legislativní podpora, protože počet žen bez domova stále roste.

Ženy bez domova obvykle pochází ze znevýhodněné vrstvy společnosti, z neuspořádaných rodinných poměrů, mají nízké vzdělání a špatný fyzický i psychický stav.²¹

3.2.6 Věk bezdomovců

V České republice se jedná především o bezdomovce středního nebo vyššího věku. Jedná se o lidi, kteří jsou vyhnáni z bytů, jejich situace je bezútešná. Pro tyto lidi je velmi těžké najít si nové zaměstnání, ubytování. Místa v domovech důchodců jsou obsazená, dlouho se na ně čeká. Bohužel, ale roste také skupina mladých bezdomovců – dětí a adolescentů.²²

²¹ Hradecká, V.; Hradecký, I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

²² Hradecká, V.; Hradecký, I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4.

4 ORGANIZACE A ORGÁNY ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU BEZDOMOVECTVÍ

Problematikou bezdomovectví se zabývají jak státní organizace, tak i charitativní organizace a církve nezávislé na státu.

Státní správa a samospráva se samozřejmě problematikou bezdomovců zabývá, přičemž se jedná především o zájem ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví, ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstva vnitra a ministerstva pro místní rozvoj. Státní orgány pečují o všestranný rozvoj občanů, zajišťují ho jak obce, tak i kraje.

Neméně důležité je také zapojení neziskových organizací a církve, přičemž několik organizací pracuje na celém území ČR, nabízí mnoho služeb a aktivně se podílí na řešení problému s bezdomovci. Mezi nejvýznamnější organizace patří:

- Armáda spásy,
- Naděje,
- Česká katolická charita,
- Nový prostor,
- Emauzy ČR,
- Občanské sdružení Společnou cestou,
- Diakonie,
- Člověk v tísni.

Tyto organizace obvykle nabízejí celou řadu služeb pro bezdomovce, mezi něž obvykle patří:

- ubytování – noclehárny, azylové bydlení, chráněné a podporované bydlení,
- nízkoprahová denní centra – sociální zařízení, strava, zdravotní péče, možnost nového čistého ošacení,

- poradenství – rady v oblasti sociální, právní, při hledání zaměstnání, vztahy s rodinou,
- terénní sociální práce.²³

Následující tabulka zobrazuje počet azylových domů v jednotlivých krajích České republiky. Jedná se o azylové domy pro lidi bez domova.

Tab. 1. Počet azylových domů
v krajích ČR²⁴

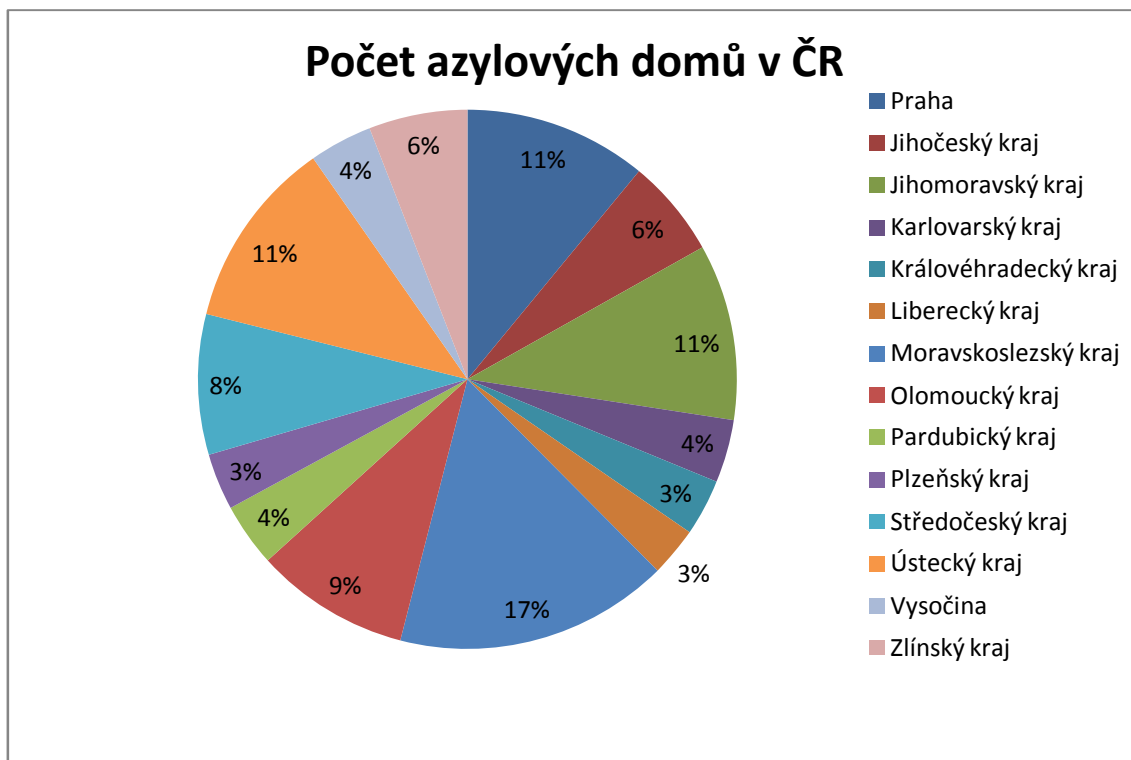
Azylové domy	Počet domů
Praha	26
Jihočeský kraj	14
Jihomoravský kraj	25
Karlovarský kraj	9
Královéhradecký kraj	8
Liberecký kraj	7
Moravskoslezský kraj	39
Olomoucký kraj	22
Pardubický kraj	9
Plzeňský kraj	8
Středočeský kraj	20
Ústecký kraj	27
Vysočina	9
Zlínský kraj	14
Celkem	237

Na následujícím grafu, který vychází z výše uvedené tabulky, je zobrazen procentuální podíl na jednotlivé kraje České republiky v oblasti azylových domů. Nejvíce institucí se nachází v Moravskoslezském kraji. Naopak nejméně jich je v Libereckém kraji.

²³ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

²⁴ Sdružení azylových domů v ČR [online]. © 2012 [cit. 2012-12-07].

Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/>

Obr. 3. Podíl azylových domů v krajích ČR

Azylové domy poskytují azyl osobám, které se ocitly v obtížné sociální situaci. Azylové domy začaly vznikat po roce 1990 a to nejdříve ve velkých městech. Zakládají je neziskové a charitativní organizace, někdy i obce. Azylové domy organizuje a řídí Sdružení azylových domů.

Ne všichni bezdomovci chtějí využívat služeb organizací, které jim nabízí pomoc. Je to nejspíše z toho důvodu, že při žádosti o ubytování v takové organizaci musí bezdomovec splňovat určitá pravidla – musí mít osobní doklady, musí dodržovat určitý řád, nesmí být opilý, nesmí s sebou mít zvíře, musí si ubytování platit (obvykle se jedná o symbolickou částku).

4.1 Armáda spásy

Armáda spásy je asi nejznámější mezinárodní organizací, která působí ve více než 100 zemích světa. Vznikla ve Velké Británii v 19. století a již z názvu vyplývá, že je založena na polovojskové struktuře. V ČR působí od roku 1919, v současné době má své pobočky v Brně, Praze, Havířově, Ostravě, Karlových Varech a Krnově. Poskytuje pomoc lidem v obtížné sociální situaci, nabízí ubytování a celou řadu dalších služeb, jakožto třeba vícestupňový resocializační program.

Ubytování v azylových domech Armády spásy je první 3 dny bezplatné, bezdomovcům je poskytnuto teplé jídlo, hygienické prostředky, oblečení a sociální poradenství. Po 3 dnech si musí klient ubytování platit (z příjmu, důchodu, sociálních dávek), ubytován je ve vícelůžkových pokojích a musí dodržovat přísný řád ubytovny. Druhým stupněm ubytování jsou 1 – 2 lůžkové pokoje. Zde je vyžadována vysoká samostatnost klienta, který si sám pravidelně platí všechny poplatky, dokáže své záležitosti řešit samostatně a žít normálně. Je to stupeň před tím, než si člověk zařídí podnájem či vlastní byt.

Armáda spásy také nabízí některých klientům i zaměstnání (v rámci organizace), obvykle se jedná o veřejně prospěšné práce. Klienti tak mají pravidelný příjem, zvykají si na určitý řád, obnovují své pracovní návyky – to pomáhá najít si trvalé zaměstnání a to si poté i udržet.

Armáda spásy také provozuje i denní centra – možnost stravy, hygieny, oblečení, vzdělávacích kurzů. Většina kapacit je určena pro muže, avšak např. v Havířově Armáda spásy provozuje ubytovny pouze pro matky s dětmi. Poskytovány jsou také služby pro seniory a děti.²⁵

4.2 Naděje

Jedná se o významné občanské sdružení, které bylo založeno roku 1990. Naděje se snaží vybudovat rozsáhlou síť služeb pro lidi v nouzi. Pracuje na základě křesťanských principů a nabízí celou řadu služeb – jak pomoc hmotná, tak i morální, mnoho druhů poradenství, zdravotní péče atd. Působí na celém území ČR, má pobočky i v menších městech. Nabízí pomoc bezdomovcům, seniorům, uprchlíkům, propuštěným vězňům, dětem, lidem s postižením.

Tato organizace je financována z grantů ministerstva práce a sociálních věcí a ministerstva zdravotnictví. Zdrojem příjmů jsou také dary od jednotlivců a organizací a vlastní činnost. Naděje je také provozovatelem potravinové banky v ČR a členem Evropské federace potravinových bank. Zaměstnání jsou také terénní sociální pracovníci, kteří klientům nabízejí pomoc na ulici.

²⁵ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

Bezdomovcům je poskytována široká řada služeb a to bezplatně. Nabízí jak okamžitou pomoc v akutní tísní a dlouhodobou pomoc (resocializační programy). Provozuje noclehárny, ve kterých je možnost stravy, hygieny, ošacení, zdravotní péče (v Praze je dokonce i ordinace lékaře). V případě, že si klient zvolí dlouhodobou pomoc, může si sjednat ubytování na tři měsíce, které si již musí platit.²⁶

²⁶ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

5 BEZDOMOVCI JAKO PACHATELÉ

„Kriminalitě a viktimizaci bezdomovců je v naší i zahraniční literatuře věnována minimální pozornost. Přitom zločinem jsou tito lidé pravděpodobně ohroženi více než ostatní populace – jako pachatelé, ale i jako oběti. Mezi lidmi bez domova se nalézají poměrně vysoké procento propuštěných vězňů. Těm, kteří dosud nebyli trestáni, hrozí ve zvýšené míře riziko, že trestný čin spáchají. Vede k tomu především hmotná nouze, ale i pohyb v kriminogenním prostředí.

Výsledky novějších kriminologických výzkumů osobnosti dospívají k následujícím poznatkům:

- u osobností s poruchami chování, které mají sklony ke kriminalitě, platí, že jejich delikventní chování souvisí s chybnou adaptací na sociální poměry a očekávání většinové společnosti,
- normalita osobnosti není objektivní ani univerzální kategorie – měřítkem normality je proto převažující názor v dané společnosti (kultuře).

U bezdomovců, podobně jako u ostatních subkultur, se poměry a očekávání komunity liší od očekávání a celkové atmosféry většinové společnosti. Bezdomovci – zejména ti, kteří žijí ve své speciální komunitě delší dobu – se jí přizpůsobují. Předpokládá se dále, že v komunitě bezdomovců například víceméně odpadá strach z ostudy ze spáchaného deliktu jako korigující prvek a částečně odpadá i strach z trestu – přes všechna negativa spojená s uvězněním dostanou bezdomovci ve věznici to, co jim akutně nejvíce chybí: střechu nad hlavu a jídlo. Rozhodně ne všichni bezdomovci porušují zákon, nicméně je možno předpokládat, že v jejich skupině je kriminalita vyšší než v běžné populaci. Omezování bezdomovectví proto považujeme za preventivní krok a součást systému prevence kriminality. Je třeba opětovně připomenout, že bezdomovectví je samo o sobě extrémní izolací od společnosti, rodiny, přátel, pracoviště, je to přerušení až ztráta kontaktu s bývalým životem a jeho hodnotami. Aby člověk neztratil sebeúctu, začne se stýkat s lidmi na své úrovni, zde se nemusí stydět za svůj pád na společenské dno.

Výzkumy provedené ve Velké Británii ukázaly, že zločin a strach z něj jsou součástí bezdomovecké zkušenosti, což platí zejména pro ty, kteří přespávají na ulici (rough sleepers). Přibližně polovina z těchto rough sleepers byla někdy ve vězení nebo ve vazbě. Na druhé straně zkušenost s uvězněním a trestním řízením vůbec zvyšuje šanci stát se

bezdomovcem. Jedna ze studií provedených ve Velké Británii uvedla, že 40 % vězňů očekává, že se po opuštění věznice stanou bezdomovci. Tato očekávání se stávají téměř zákonitou realitou při střídání ubytování mezi věznicí, azylovým centrem a přespáváním na ulici.²⁷

„Bylo zjištěno, že trestnou činnost v ČR má v anamnéze 63 jedinců (40 %). Z toho 25 jedinců vícekrát. Mezi obyvateli azylových domů je tedy několikanásobně více trestaných osob než v běžné populaci.“²⁸

Tab. 2. Trestná činnost²⁹

Trestná činnost bezdomovců	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano, jednou	38	24,2
Ano, vícekrát	25	15,9
Ne	94	59,9
Celkem	157	100

Následující tabulka zobrazuje pobyt bezdomovců ve vězení v ČR a to dle výzkumu mezi bezdomovci.

Tab. 3. Pobyt ve vězení³⁰

Pobyt bezdomovců ve vězení	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano, jednou	28	17,8
Ano, vícekrát	6	3,8
Ne	123	78,3
Celkem	157	100

²⁷ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovecství a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 49-50. ISBN 978-80-7338-069-4.

²⁸ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovecství a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 50. ISBN 978-80-7338-069-4.

²⁹ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovecství a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2008. s. 50. ISBN 978-80-7338-069-4.

³⁰ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovecství a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 50. ISBN 978-80-7338-069-4.

Zákon v České republice nemá žádný zvláštní paragraf, který by definoval bezdomovce a řešil nějakým specifickým způsobem danou problematiku.

Zákon č. 40/1993 Sb., § 3 písm. b) definuje bezdomovce jako osoby bez státního občanství. Dále jsou zde způsoby jak získat státní občanství, jak je možné jej ztratit. Pro účely této práce a pro všechny studie bezdomovectví je za bezdomovce považován člověk, který ztratil domov, nemá kde bydlet. Stane-li se z bezdomovce pachatel trestného činu, pak je za svůj čin souzen jako jakýkoliv jiný občan.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník popisuje působnost trestních zákonů a trestní odpovědnost. V první části jsou zpracovány informace všeobecné o protiprávnosti činu, zániku trestní odpovědnosti atd. V druhé části zákona jsou přesně charakterizovány skutkové podstaty různých druhů trestných činů (činy proti rodině a dětem, majetku, životnímu prostředí, pořádku ve věcech veřejných, lidskosti, míru atd.). Všichni pachatelé jsou posuzováni dle tohoto zákona a samozřejmě dle precedentů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním podrobně popisuje celý soudní proces a vše, co s ním souvisí. Jsou zde identifikovány problematiky zúčastněných osob, dokazování, rozhodování, řízení, líčení a odvolání. Každý, kdo se octne před soudem, by měl vědět, co je v tomto zákoně. Jen tak si může zjistit, zda nebyla porušena jeho práva.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích je pro bezdomovce asi nejdůležitější, protože právě oni se obvykle dopouští přestupků. Jsou zde popsány sankce a opatření, které řeší spáchané přestupky.

Je faktem, že bezdomovci zákony neznají a právě z toho důvodu se bojí styku s úřady a policií.

6 BEZDOMOVCI JAKO OBĚTI

„K typicky kriminologickým tématům patří viktimizace. Bezdomovci se pravděpodobně stávají oběťmi trestné činnosti častěji než bydlící populace. Nejvíce jsou útoku na svoji osobu vystaveni právě ti, kteří přespávají na veřejných místech (rough sleepers) a právě ti nechtějí a neumějí se přizpůsobit jakýmkoli pravidlům. Odborná studie nebo výzkum věnovaný této problematice nebyla k dispozici. Jedním z důvodů může být i ta skutečnost, že u nás (a pravděpodobně ani v zahraničí) není atribut „bezdomovectví“ vykazován v trestních statistikách. Objektivní přehled o skutečné situaci není tedy rovněž k dispozici.

S oběťmi trestných činů přicházejí do styku neziskové organizace, které se snaží obětem pomáhat. U nás je nejznámější Bílý kruh bezpečí, uvedeny jsou proto některé z poznatků této organizace. Trestné činy páchané na bezdomovcích jsou – dle informací Bílého kruhu bezpečí, který několik závažných případů řešil – velmi často značně brutální a vyznačují se vysokou latencí. Dle stejného zdroje je pachatelem těchto deliktů nejčastěji policie, která „v incidentech s bezdomovci často užívá nepřiměřené násilí“. Příslušníci policie jsou často neidentifikovatelní, protože skrývají identifikační číslo. Městská policie údajně vyváží bezdomovce za město a tam problémy s nimi „řeší“ za použití fyzického násilí. Dalšími násilníky bývají organizované skupiny mladých, kteří si na živých terčích „trénují“ bojové umění, bezdomovci jsou často napadáni i příslušníky etnických a národnostních menšin (Rusové, Bělorusové, Romové). U nákupních center bývají fyzicky „napomínáni“ Bezpečnostními agenturami a v neposlední řadě se vůči nim chová násilnicky veřejnost. Uvádí se případy, kdy za mrazu vytil nájemník na bezdomovce kbelík vody z okna, při žebvání byl bezdomovec zkopán apod.

Řešení: zvýšit informovanost bezdomovců o tom, jak se nestát obětí napadení a jak si v případě napadení počínat. Problémem je, že na bezdomovce se dá stěží preventivně působit jako na skupinu tak, aby se uměli napadení bránit účinně. Mnozí zůstávají mimo kontakt s jakoukoliv institucí a někteří nejsou již schopni pomoc přijmout. Souběžně by bylo vhodné působit i na profesionální pracovníky ve smyslu vyšší tolerance k odlišným životním stylům.

Bylo zjištěno, že bezdomovci žijící v době výzkumu v azylových domech jsou skutečně velmi častým terčem různých kriminálních útoků. Téměř pětina se stala v období svého bezdomovectví obětí trestného činu nebo přestupku jednou a další pětina opakovaně. Z výše uvedeného je zřejmé, že problematika viktimizace bezdomovců z trestně právního

hlediska byla prozkoumána pouze orientačně, k podrobnějším údajům je v případě bezdomovců velmi složitý přístup, neboť – jak bylo zmíněno – statistiky tento atribut nesledují. K těmto výsledkům je třeba dále poznamenat, že tzv. rough sleepers jsou nejspíše obětmi různých útoků častěji než obyvatelé azylových domů. U těchto osob však jakékoliv ucelenější informace vůbec nejsou k dispozici, chybí jakákoliv institucionální evidence. O rozsahu jejich viktimizace si můžeme udělat představu pouze z novinových zpráv.“³¹

Dle výzkumu, který byl proveden v roce 2008 (aktuálnější výzkum bohužel není k dispozici) bylo zjišťováno za pomoci rozhovoru s bezdomovci, zda se někdy stali obětmi trestného činu. Bylo osloveno celkem 157 bezdomovců. Z toho se jich 61 někdy stalo obětmi trestného činu, 31 z nich dokonce vícekrát než jednou.

Tab. 4. Oběť trestného činu nebo přestupku³²

Bezdomovec jako oběť	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano, jednou	30	19,1
Ano, vícekrát	31	19,7
Ne	96	61,2
Celkem	157	100

Z 61 obětí trestného činu jen 15 bezdomovců trestný čin nenahlásilo na policii. To je jen velmi málo – necelých 10 %. Většina obětí mezi bezdomovci tedy trestný čin policii nahlásila a doufala, že trestný čin bude vyšetřen.

³¹ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 51-53. ISBN 978-80-7338-069-4.

³² Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 52. ISBN 978-80-7338-069-4.

Tab. 5. Oznámení trestného činu na policii ³³

Nahlášení trestného činu policii	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano, jednou	27	17,2
Ano, vícekrát	19	12,1
Ne	15	9,6
Nebyl obětí	96	61,1
Celkem	157	100

Bohužel v případě, že se bezdomovec stane obětí nějakého trestného činu a tento čin nahlásí na policii, je tento čin vyšetřen jen v 50 % případů. To je bohužel velmi nízké číslo, každý trestný čin by měli policisté řádně vyšetřit a to bez ohledu na to, zda se obětí činu stala žena či muž, osoba chudá nebo bohatá nebo bezdomovec.

Tab. 6. Příklad vyšetřování policií ³⁴

Vyšetřování činu policií	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano	31	19,7
Ne	30	19,1
Nebyl obětí	96	61,1
Celkem	157	100

Z bezdomovců, kteří se stali obětí trestného činu, bylo odškodněno jen 6, což je necelých 10 %. Z výsledků plyne, že bezdomovci nenahlašují trestné činy z toho důvodu, že mají nedůvěru ve veřejné orgány. Naprosto opodstatněně nevěří tomu, že policie trestný čin řádně vyšetří a že dojde k jejich odškodnění. Vzhledem k těmto výsledkům by měly orgány státní správy sjednat nápravu, postarat se o to, aby bezdomovci trestné činy vždy s důvěrou hlásili.

³³ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 52. ISBN 978-80-7338-069-4.

³⁴ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2008. s. 52. ISBN 978-80-7338-069-4.

Tab. 7. Odškodnění klienta ³⁵

Odškodnění klienta	Hodnota	Procentuální vyjádření
Ano	6	3,8
Ne	52	33,1
Nebyl obětí	96	61,1
Celkem	157	100

Z uvedených výsledků plyne, že bezdomovci se často stávají oběťmi trestného činu. Někteří lidé bezdomovce vidí jako zbytečné lidi, které mohou okrádat nebo bít. Pokud policie nebude tento problém řešit, ke zlepšení situace nejspíš nedojde.

³⁵ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. s. 52. ISBN 978-80-7338-069-4.

7 POLICIE A BEZDOMOVCI

Jedinou institucí, se kterou bezdomovec na ulici komunikuje, je policie. Ta je obvykle kontaktována v případě, že dojde k nějakému problému. Proto je vztah mezi bezdomovci a policií velmi důležitý a to i z hlediska redukce bezdomovectví. Bohužel i přes důležitost tohoto vztahu nejsou v ČR k této oblasti zpracovány žádné ucelené vědecké práce.

Bohužel lze konstatovat, že vztahy mezi policií a bezdomovci nejsou příliš pozitivní, bezdomovci pomoc policie obvykle nevyhledávají, policisté zase neradi řeší problémy spojené s bezdomovci. Bezdomovci policii nevěří, považují policisty za hlupáky, raději si vyřeší problémy sami mezi sebou. Policisté zase mají strach z kontaktu s bezdomovci vzhledem k jejich zdravotnímu stavu (nebezpečí nákazy), mají obavy z toho, že bezdomovci budou pod vlivem alkoholu a budou agresivní. I přesto, že policie se snaží vidět problém bezdomovectví objektivně, chybí zde profesionální přístup – bezdomovce nevnímají jako oběti, které je třeba chránit. Problémem je také tvrdý kontrolní styl policistů při kontaktu s bezdomovci – bezdomovci z toho důvodu nemají k policii důvěru, policisté naopak tvrdí, že jsou k tvrdému přístupu bezdomovci donuceni.

Problematický vztah policie a bezdomovců je realitou, před kterou by se neměli zavírat oči. Policisté by měli být motivováni ke zlepšování vztahu k lidem na ulici. Pravidlem totiž je, že policisté v souvislosti s kriminalitou bezdomovců obvykle neřeší závažné trestné činy, ale pouze drobnosti.

Problémy vztahu mezi policií a bezdomovci lze shrnout následovně:

- strach bezdomovců z tvrdého jednání policistů,
- nedůvěra bezdomovců v policii,
- bezdomovci vidí policisty jako hlupáky,
- nechť bezdomovců cokoliv řešit oficiálně, úředně,
- neznalost a neschopnost bezdomovců prosadit si svá práva,
- strach policie z napadení bezdomovci,
- policisté se nechtějí ušpinit – bezdomovci jsou špinaví, smrdí,

- policie má strach z přenosu nemocí z bezdomovců na ně,
- nechce policisté stále dokola řešit šarvátky bezdomovců,
- policie nevidí bezdomovce jako oběti, chudé a obyčejné lidi se spoustou problémů,
- žádný viditelný pozitivní výsledek ohledně problematiky bezdomovectví.

Proto se v Praze zvažuje o zřízení speciální jednotky městské policie, která by měla zlepšit vztahy mezi policisty a bezdomovci. Cílem by mělo být začlenění bezdomovců zpět do společnosti. Je zde ale riziko, že policisté nebudou k lidem bez domova přistupovat individuálně, budou je brát pouze jako skupinu, které se nechce pracovat.³⁶

³⁶ Štechová, M.; Luptáková, M.; Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 METODIKA

Pro účely této práce je použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor je explorativní výzkumná metoda, která vychází z řečové komunikace bez opory písemného projevu respondenta. Rozhovor může být nestrukturovaný, polostrukturovaný nebo strukturovaný. Nestrukturovaný (volný) rozhovor je forma rozhovoru, kdy si osoby volně a nezávazně vyměňují své názory a vzájemně na ně reagují. Strukturovaný rozhovor je forma rozhovoru, jehož cílem je získání odpovědí na předem připravený soubor otázek. Tento soubor otázek je pak v nezměněné podobě předkládán všem jedincům z určitého souboru respondentů. Formulace otázek by proto měla být stálá a standardizovaná, protože použití jiného výrazu může mít za následek různé odpovědi. V tomto případě byl použit polostrukturovaný rozhovor, což je řízený rozhovor. Otázky u tohoto typu rozhovoru jsou dopředu připraveny, všechny z otázek musí být položeny, ale může se měnit jejich pořadí nebo obsah.

Respondenti byli osloveni v měsících listopadu a prosinci roku 2012 a to v místech, kde se bezdomovci (respondenti) obvykle nachází. V případě, že někteří respondenti nebyli ochotni na otázky odpovědět, byla jim nabídnuta menší odměna za účelem získání jejich ochoty ke spolupráci. Odpovědi byly přímo při rozhovoru zaznamenány do archu a následně byly vyhodnoceny a analyzovány.

9 HYPOTÉZY

Pro účely této práce byly stanoveny hypotézy, na které budou nalezeny odpovědi za pomoci vyhodnocení rozhovorů.

H-1 Většina osob bez přístřeší je závislá na alkoholu.

H-2 Většina osob bez přístřeší odmítá řešit aktivně svou špatnou sociální situaci.

H-3 Osoby bez přístřeší se vyhýbají jakékoliv práci.

H-4 Většina osob bez přístřeší již někdy spáchala protiprávní jednání nebo byla obětí protiprávního jednání.

H-5 Příčinou bezdomovectví byla pro člověka nějaké silně traumatizující událost.

10 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumný soubor byl vytvořen osobami bez přístřeší. Celkem z 9 osob – ze 7 mužů a 2 žen. Tyto osoby nevyužívají nabídky ubytovacích zařízení sociálních služeb nebo tato zařízení nemohou využívat pro svou neochotu či neschopnost dodržovat vnitřní řád těchto zařízení (zákaz konzumace drog a alkoholu). Věkové rozpětí respondentů je od 24 do 72 let. Průměrný věk je 48,3 roků.

Pro empirickou část této práce byly zpracovány kasuistiky osob bez přístřeší. Respondenti byli dotazováni v rámci polostrukturovaného rozhovoru a informace takto získané byly zpracovány formou kasuistiky konkrétního respondenta. Rozhovory byly vedeny podle následující osnovy:

1. Kolik je vám let?
2. Co jste studoval nebo čím jste se učil? Dokončil jste řádně studium nebo učení?
3. Jaký je Váš současný rodinný stav?
4. Kolik máte vlastních případně nevlastních dětí a jak jsou staré? Udržujete s nimi styk?
5. V jaké rodině jste Vy sám(a) vyrůstala – jednalo se o fungující rodinu s oběma rodiči, nebo o nefunkční rodinu s rozvedenými rodiči apod.?
6. Považujete své dětství za šťastné? Pokud ne, tak proč?
7. Byl(a) jste ženatý (vdaná), kolikrát?
8. Máte nějaké příbuzné? Jakékoliv – rodiče, sourozence, tety, strýce, neteře, synovce atd. a stýkáte se s nimi?
9. Trpíte nějakou vážnější dlouhodobou nemocí? Pokud ano, léčíte se?
10. V případě úrazu, akutního onemocnění apod. vyhledáte si odbornou lékařskou pomoc? Pokud ne, proč?
11. Dokázal jste si našetřit nějaké peníze nebo získat nějaký majetek, který byste nyní mohl případně využít?
12. Zažil jste v minulosti nějaký úspěch nebo jste vykonal nějaký skutek, na který jste hrdý?
13. Kdy a jak jste přišel o bydlení?

14. Dalo se v té době něco dělat, abyste o bydlení nepřišel?
15. Měl(a) jste před ztrátou domova nějaké zaměstnání? Pokud ano, jaká to byla práce, jak dlouho jste na daném místě pracoval(a)?
16. Vzpomenete si, kolik jste měl celkem stálých zaměstnání?
17. Snažíte se aktivně najít si momentálně nějakou práci? Co vám v tom případně brání?
18. Stal jste se Vy, v době kdy nemáte bydlení, terčem fyzického útoku, který byl potom vyšetřován policií? Pokud ano, kdy se to stalo?
19. Byl jste vyšetřován pro spáchání nějakého nezákonného jednání v době, kdy nemáte bydlení? Pokud ano, kolikrát se to stalo?
20. Využíváte (třeba i jen občas) nějaké sociální služby např. noclehárny nebo sociální ubytovny? Pokud ne, tak proč?
21. Máte nějaké své místo, kde máte své věci a kam se každý večer vracíte přespat? Například nějakou chatrč, staré auto, místo v lese apod.?
22. Stýkáte se s jinými lidmi, kteří jsou na tom podobně jako Vy? Máte spolu nějaký přátelský nebo jiný vztah?
23. Máte nějaké zvíře, o které se staráte?
24. Jak získáváte základní životní prostředky např. jídlo, ošacení?
25. Jak se pokoušíte řešit svou situaci? Máte kontakt se sociálním kurátorem? Vykonáváte nějaké příležitostné práce apod.? Pokud ne, tak proč?
26. Žádáte úřady o pomoc při řešení své situace? Pokud ne, tak proč?
27. Pijete alkohol? Pokud ano, tak jak často? Kde na něj získáváte peníze?
28. Užíváte drogy? Pokud ano, tak jak často? Kde na ně získáváte peníze?
29. Kouříte? Pokud ano, kolik cigaret denně? Kde na ně získáváte peníze?
30. Absolvoval(a) jste nějaké protialkoholické, protidrogové léčení? Pokud ano, bylo úspěšné?
31. Byl jste ve výkonu trestu odnětí svobody? Pokud ano kolikrát a jak dlouho?
32. Jakou máte povahu? Myslíte si, že jste klidná nebo výbušná povaha? Vyhledáváte konflikty, nebo se jim raději vyhýbáte?

33. Myslíte si, že máte pevnou vůli, když se pro něco rozhodnete, vždy toho dosáhnete, i když je to těžké?

34. Stalo se něco, nebo máte nějakou zkušenost z období, kdy nemáte bydlení, kterou byste mi chtěl(a) říci?

11 ZÁZNAMY ROZHovorŮ

V této kapitole budou uvedeny záznamy polostrukturovaných rozhovorů.

11.1 Respondent A

63-letý muž, kterého obyvatelé města nenazvou jinak než přezdívkou „Zpěvák“. Zná ho téměř každý. Ze zastávek městské veřejné dopravy a z parků, kde tento člověk často posedává s krabicí červeného vína. Toto víno nabízí všem kolemjdoucím a pozpěvuje si. Až vypije svou krabici červeného vína, obvykle na zastávce (nebo jinde) usne na zemi. Tento respondent má ukončené středoškolské vzdělání zakončené výučním listem, v oboru zedník. Je rozvedený (byl 1x ženatý) a uvedl, že žádné děti nemá. Vyrůstal v rodině s oběma rodiči a své dětství považuje za běžné, normální. Příbuzné má, ale nestýká se s nimi a nechce se o nich bavit. O žádné své nemoci neví, avšak u lékaře nebyl velmi dlouho, protože odbornou lékařskou pomoc nevyhledává, protože „prostě nechce“, tudíž je možné, že závažnější nemocí trpí, ale neví o ní. K otázce majetku se příliš nechtěl vyjadřovat, s tím, že nic nemá. Já však z určitých zdrojů vím, že to není pravda a že tento respondent vlastní nemovitost na okraji města, avšak nechtěl se o tom bavit. Neví o žádném úspěchu nebo skutku, na který by byl hrdý, žil obyčejný život. Také na otázku, jak a kdy přišel o bydlení, se nechtěl vyjadřovat. Bezdomovcem už je ale více než 15 let. Měl asi 3 stálé zaměstnání a v současnosti si nechce hledat žádnou práci, protože o žádnou nestojí. Údajně nikdy se nestal terčem útoku, ale často ho samotného na ulici museli odvést policisté, a to za opilství a výtržnictví. Sociálních služeb nevyužívá, protože by odmítl splnit pravidla, která by zde musel dodržovat. Má své „místo“ na okraji města u řeky, která městem protéká. Zde mají místní bezdomovci svůj „domov“, kde přespávají, mají zde své věci a chatrče. Vodu berou z řeky a mají zde ohniště. Bydlí zde i se svými psy, ale respondent A žádné zvíře nemá. Z toho plyne, že se zde bezdomovci spolu setkávají, mají spolu určitý kamarádský vztah. Jídlo a ošacení získává tak, že prohledává popelnice, zejména u tržiště (zde se dá nalézt spousta zeleniny a ovoce). Tento muž se nikterak nesnaží řešit svou situaci, nevykonává žádné práce, není ve styku s úřady nebo sociálními pracovníky. Vzhledem k tomu, že tento respondent za rozhovor vyžadoval krabici vína a tu rovnou popíjel, pak otázka pití alkoholu byla téměř zbytečná. Alkohol požívá, a to každodenně. Sice nekouří ani neužívá drogy, ale nesnaží se přestat pít alkohol a nikdy se žádného protialkoholního léčení neúčastnil. Muž nikdy nebyl ve výkonu trestu a považuje

se za klidnou povahu, která nemá zájem vyhledávat konflikty. Upřímně přiznává, že pevnou vůli rozhodně nemá. Žádné další doplňující informace uvést nechtěl.

11.2 Respondent B

Žena, 49 let, v ulicích města je obyvateli často vidána s jiným člověkem bez domova, mužem, který je pro účely této práce respondentem C. Jedná se o malou a velmi hubenou ženu, která je místními obyvateli nazývána „Olí“ a je známá tím, že se městem pohybuje velmi často opilá, je agresivní a křičí na kohokoliv, kdo jde kolem. Přemluvit tuto ženu k odpovědím bylo velmi složité, odpovídala spíše úsečně a to jen díky tomu, že její partner (respondent C) to po ní chtěl. Tato žena je vdova a má 2 děti, se kterými se nestýká. Vyrůstala v úplné rodině s oběma rodiči a své dětství považuje za hezké. Byla 1x vdaná, v současnosti udržuje partnerský vztah s bezdomovcem C. Příbuzné má, své vlastní děti, ale vůbec se s nimi nestýká, nic o nich neví. Ke svému zdravotnímu stavu se žena vyjádřit nechtěla, avšak z rozhovoru je jasné, že trpí nějakou psychickou poruchou. Pomoc lékařů také nevyhledává, protože nechce. Nemá žádný majetek, který by mohla využít ke zlepšení svého života. Velmi hrdá tato žena je na to, že v mládí vyhrála místní soutěž krásy. Z toho plyne, že byla krásnou a zdravou dívkou, která byla úspěšná a měla své ambice. O bydlení přišla po smrti svého muže, kdy nedokázala dál žít běžným životem. Před ztrátou domova žádné zaměstnání neměla, celkově ale měla 1 stálé zaměstnání jako úřednice. V současnosti si žádnou práci hledat nechce, nevidí v tom smysl. Sama se nikdy nestala terčem nějakého útoku, ale ji samotnou museli často umírnit policisté. Nevyužívá žádných sociálních služeb a není v kontaktu s žádnými úřady či sociálními kurátory. Má své místo tam, kde bezdomovec A i C, z čehož plyne, že s dalšími bezdomovci udržuje styk. Získávání základních životních prostředků neřeší, dělá to za ni její partner. Každodenně pije alkohol a kouří cigarety (neví kolik), drogy nebere a nikdy se neúčastnila protialkoholního léčení. Nikdy nebyla ve výkonu trestu odnětí svobody a to i přesto, že má velmi výbušnou povahu a často se dostane do konfliktu. Svou vůli považuje za pevnou, s čímž se bohužel s ohledem na danou situaci a stav ženy, nedá souhlasit.

11.3 Respondent C

Jedná se o 55-letého muže, který udržuje partnerský vztah s respondentkou B a v současnosti je rozvedený, byl ale 2x ženatý. Nemá ukončené žádné vzdělání a nemá žádné vlastní děti. Má jednoho nevlastního syna, se kterým se nestýká. Tento muž vyrůstal

jen s matkou a své dětství za příliš šťastné nepovažuje. Jeho matka na něj byla přísná a často ho trestala. Příbuzné má, ale není s nimi ve styku. Sám říká, že žádnou vážnější nemoc nemá, ale u lékaře na prohlídce nebyl 15 let. Sám ale několikrát vyhledal akutní lékařskou pomoc. Nemá žádný majetek a základní životní prostředky získává prohledáváním popelnic a drobnými krádežemi. Za tyto drobné krádeže byl několikrát vyšetřován na policii, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o pouhé přestupky, nikdy nebyl trestán. O domov přišel tak, že přišel o práci (dělník) a byt mu byl zabaven, protože nebyl schopný platit účty a najít si novou práci. Měl snahu si novou práci najít a požádal o pomoc své příbuzné, se kterými se v současnosti nestýká, ale bohužel se mu to nepodařilo. Uvádí, že hrdý na sebe a svůj život rozhodně není. Předtím, než přišel o domov, což je asi 10 let, měl 2 zaměstnání. Momentálně si žádnou práci nehledá, protože nevěří, že by jeho snaha měla nějaký úspěch. Také není ve styku s úřady či sociálními pracovníky, protože k nim nemá důvěru. Sám se 3x stal terčem fyzického útoku (2x se jednalo o roztržku mezi jinými osobami bez domova, 1x ho napadli opilí mladíci), ani jeden z těchto činů nebyl vyšetřován policií. Tento muž žije na stejném místě za městem, jako respondenti A a B. Nemá žádné zvíře, stará se hlavně o svou partnerku, respondentku B. Pije alkohol (avšak ne každodenně) a kouří cigarety (neví kolik), drogy neužívá. V minulosti absolvoval protialkoholní léčení, po kterém vydržel nepít pár měsíců, pak opět pít začal. Nikdy nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, ale za drobné krádeže byl několikrát napomínán a pokutován, přičemž pokuty samozřejmě nezaplátil. Nyní se snaží policii a konfliktům vyhýbat. Svou povahu považuje za klidnou a starostlivou, rozhodně ne za výbušnou. Pevnou vůli bohužel nemá, čemuž napovídá i neúspěšná protialkoholní léčba. Na závěr tento respondent řekl, že by rád opět žil běžný život, ne život na ulici, ale že nevěří tomu, že by dokázal přestat pít, najít si práci a byt.

11.4 Respondent D

Příběh dalšího respondenta, kterému je 39 let, je obzvláště zajímavý. Jedná se o muže, na kterém ani není poznat, že nemá domov. Vystudoval střední odborné učiliště, obor automechanik. Uvažoval i o nadstavbovém studiu, avšak jeho přítelkyně otěhotněla, proto se oženil. Aby získal dostatek financí na život pro svou rodinu, rozhodl se, že bude pracovat jako řidič kamionu po Evropě. To bylo také jeho jediným zaměstnáním, ve kterém pracoval 12 let. Jeho manželka byla doma se synem a on jezdil domů jen asi 2x měsíčně, na víkendy. S ohledem na to, že se téměř nezdržoval doma, jeho manželka

zařizovala všechny finanční záležitosti a byt a všechen majetek byl úředně napsaný na ni. Po letech, kdy tento muž pracoval jako řidič kamionu, se jednoho dne vrátil domů a zjistil, že manželka vyměnila zámky, vystěhovala jeho věci a požádala o rozvod. Všechen majetek byl napsán na manželku a respondent D se s manželkou o majetek ani soudit nechtěl, protože nechtěl, aby tím vším trpěl jeho syn. Rozvedl se, přišel o práci a stal se osobou bez přístřeší. V současné době je tedy rozvedený, má svého vlastního 15-ti letého syna a je bez domova 3 roky. Žádné další příbuzné, kteří by mu v dané situaci pomohli, nemá. Muž vyrůstal v úplné rodině s oběma rodiči a zažil šťastné a spokojené dětství. Tento muž trpí cukrovkou, je pod dohledem lékařů a v případě, že onemocní nebo se mu stane nějaký úraz, bez váhání a problémů navštíví lékařskou ordinaci. Bohužel nemá vůbec žádný majetek, ale pravidelně navštěvuje úřad práce a je ve styku se sociálními pracovníky. Díky nim žije v azylovém domě, tudíž nemusí spát na ulici. Aktivně si shání zaměstnání, ale vzhledem k současné situaci na trhu se mu to nedaří. I přesto ale vykonává alespoň občasné brigády, sezóně vypomáhá na tržišti, roznáší noviny, sbírá kovy a ty vrací do sběrný. Díky tomu má určité finanční prostředky na základní potřeby. Také pobírá sociální dávky jako pomoc v hmotné nouzi. Většinu peněz vydá za poplatek na azylový dům, za stravu a hygienu. Oblečení si nové nekupuje, avšak to staré, které má, je čisté a neroztrhané. Sám nikdy nebyl terčem žádného útoku, nikdy nespáchal žádný nezákonný čin a nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o muže, který čeká na přechodu na zelenou a neodhazuje papírky na zem. Rád by svou situaci vyřešil, našel si stálou práci, pronajal si menší byt a začal se stýkat se synem. Jediné, co mu schází, je práce. Tento muž nemá bohužel žádnou praxi, neumí cizí jazyky a s počítačem pracuje jen minimálně. Jeho šance na trhu práce jsou mizivé a to i přesto, že je ochoten přijmout jakoukoliv práci. Tento muž nemá žádné přátele a neudrzuje přátelské styky s lidmi z azylového domu. Ty neudrzuje z toho důvodu, že doufá, že se z tohoto života brzy vymaní. Žádné zvíře nemá, protože to v azylovém domě není možné. Má však velmi rád psy. Tento muž nekouří, nepije, neužívá drogy a nikdy nebyl na žádném léčení. Dřív pil alkohol příležitostně, nyní je abstinentem. Sám o sobě si myslí, že má klidnou povahu, nevyhledává žádné konflikty, je pracovitý, čestný a ochotný pomoci. Sám o sobě si myslí, že pevnou vůli má, s čímž lze jen souhlasit, protože tento muž dokáže i přes přízeň osudu žít slušným životem. Ve svém životě není hrdý na nic, kromě svého syna. I přesto, že ho už dlouho neviděl, věří, že se jedná o chytrého a hodného chlapce. Tento muž se rád podělil o své zkušenosti, byl ochotný a velmi příjemný. Řekl také, že se setkal s celou řadou lidí, kteří o domov nepřišli

vlastní vinou, ale špatnou souhrou náhod, stejně jako on. Příběh tohoto muže je určitým varováním pro všechny, kteří si myslí, že je nic takového potkat nemůže a že každý, kdo nemá domov, si za svou situaci může sám.

11.5 Respondent E

Dalším respondentem ve velmi tíživé životní situaci je mladá 24-letá žena, která je v současnosti v pátém měsíci těhotenství. Tato žena vystudovala střední odborné učiliště, je kadeřnicí, avšak vzhledem ke svému věku své povolání nikdy nevykonávala a nikdy neměla stálou práci. Tato žena je momentálně vdaná za muže původem z Indie, přičemž tento muž ji velmi často bije a uráží. Tento problém již několikrát řešila policie. Ještě před 3 měsíci oba bydleli v pronajatém bytě. Když se ale násilí muže proti této ženě vystupňovalo, žena zavolala policii, muž byl vykázán z bytu a dostal zákaz přiblížit se k této ženě. Pronajímatel bytu ale s ohledem na to, že byt byl poškozený, nájemní smlouvu vypověděl a žena se ocitla na ulici. Nemá ani žádnou rodinu. Rodiče jí zemřeli při autonehodě a čeká své první dítě, jediným možným řešením byl azylový dům pro ženy s dětmi a pro těhotné ženy v tíživé životní situaci. Tato žena vyrůstala v rodině s oběma rodiči, avšak otec byl alkoholik a její matku bil. Možná i z toho důvodu se tato žena provdala za prvního muže, kterého poznala. A protože její dětství nebylo šťastné a jako vzor měla otce alkoholika, nedokázala se zprvu ubránit muži, který ji bil a ponižoval. Tato žena je zdravá, nemá žádnou nemoc a pravidelně navštěvuje lékaře kvůli svému těhotenství. Avšak vůbec neví, co bude dělat a kam půjde, až jí skončí možná doba pobytu v azylovém domě, což bude asi za necelý rok, kdy její dítě bude mít téměř půl roku. V současnosti je tato žena na úřadu práce a dostává sociální dávky. Z těch platí za ubytování a kupuje za ně jídlo. Avšak z těchto peněz rozhodně nebude schopna zaplatit podnájem, výbavu pro dítě, stravu a další základní životní potřeby. Tato žena je tedy v opravdu velmi zoufalé situaci, kdy je možné, že ji tato nepříznivá situace vžene do náruče zpět k manželovi, který ji jistě po čase začne opět bít. Tato žena si momentálně žádnou práci nehledá, protože je logické, že ji nikde nepřijmou – nemá žádnou praxi, je těhotná. Sama tato žena nikdy nespáchala žádné nezákonné jednání, ale byla mnohokrát terčem fyzického i psychického týrání. Jako mnoho žen, které se staly obětí domácího násilí, je psychicky labilní a sama je téměř neschopná řešit své problémy. I proto vyhledala pomoc v azylovém domě, kde jí radí a pomáhají sociální pracovníce. Zde se učí žít běžným životem a navazuje přátelské vztahy s dalšími ženami. Naštěstí tato žena nekouří, nepije

alkohol a neužívá drogy. Nikdy to ani nezkoušela. Její povaha je velmi mírná, klidná, až ustrašená, konflikty nevyhledává a má velmi nízké sebevědomí. Myslí si, že nemá pevnou vůli, avšak to není tak úplně pravda, protože zavolat policii na manžela, který ji týral, rozhodně chtělo mnoho odhodlání a odvahy. Momentálně má tato žena velký strach z budoucnosti, není na ulici jen díky tomu, že byla přijata do azylového domova. Čeká své první dítě, nemá žádný finanční příjem (kromě sociálních dávek), má strach z manžela a také z toho, že až nebude moci dál žít v azylovém domě, nebude mít kam jít. Je velká pravděpodobnost, že jí dítě zabaví úřady sociální péče a ona sama skončí na ulici. Nejlepší by pro ni nejspíše bylo nalézt si nějaké jednoduché zaměstnání, které by šlo vykonávat z domova při mateřské dovolené, zažádat o co nejvíce dávek v hmotné nouzi a pronajmout si menší byt (například i s nějakou další ženou z domova napůl).

11.6 Respondent F

Dalším analyzovaným respondentem je mladý muž, kterému je 30 let. Tento muž vystudoval střední průmyslovou školu, kterou ukončil maturitou. V dětství žil v panelovém bytě se svou matkou, rodiče byli rozvedení. Jeho matka se o něj příliš nezajímala, stále byla v práci nebo někde s přáteli. Jeho dětství nelze označit za šťastné, protože musel dospět velmi brzy. Kvůli tomu, že jeho matka nebyla často doma, již jako mladý začal experimentovat s drogami a alkoholem. Poté, co jeho matka zemřela, po ní zdědil byt. Vzhledem k tomu, že neplatil účty a měl věčné spory se sousedy (v bytě neustále pořádal hlučné akce, užíval v něm drogy, nestaral se o psa, který neustále štěkal), o daný byt přišel. Do té doby byl na hlavní pracovní poměr zaměstnán jako číšník v kasinu, ale s ohledem na užívání drog o toto zaměstnání přišel, stejně jako o byt. V současnosti je to svobodný bezdětný muž, který má sice příbuzné (otec, bratr, teta, prarodiče), ale ti nejsou ochotni mu pomoci. V současné době je tento muž na ulici, přespává u svých kamarádů, ve starém nepojízdném autě nebo v parku na lavičce. Vzhledem k tomu, že je tento muž drogově závislý (kouří asi 20 cigaret denně, příležitostně pije alkohol), trpí také žloutenkou. Ta je sice vyléčitelná, ale nenavštěvuje lékaře ani kvůli preventivním prohlídkám. Avšak pokud se mu stane nějaký úraz, pak je ochotný vyhledat pomoc lékaře. Nevlastní žádný majetek, na otázku, kde získává finanční prostředky potřebné na jídlo a drogy odmítl odpovědět. Dá se tedy předpokládat, že je to prostřednictvím nějaké trestné činnosti. V současné době nemá žádnou snahu si najít nějakou práci, nevidí důvod, proč pracovat. Tento muž se 1x stal terčem fyzického útoku, kdy ho napadl opilý kamarád v restauračním zařízení.

K tomuto incidentu byla přivolána policie a ta konflikt vyřešila. Byl také vyšetřován policií několikrát pro rušení nočního klidu, pro výtržnictví, pro podezření z týrání zvířete a kvůli držení omamných látek (marihuana). Z trestného činu však obviněn nikdy nebyl a nikdy nebyl ve vězení. Nevyužívá žádné sociální služby, nenavštěvuje úřad práce, nesnaží se svou situaci jakkoliv řešit. Je ve styku s dalšími drogově závislými, se kterými užívá drogy. Vzhledem k tomu, že již v dětství měl psa, i nyní má jednoho, o kterého se stará. Pes má, podle něj, vždy dostatek žrádla. Stejně jako další drogově závislí si ani tento muž nepřiznává svou závislost a nikdy nepodstoupil žádné léčení a ani to nemá v plánu. Sám přiznává, že je spíše výbušné povahy, pokud se někdo dotkne jeho věcí, nebo má nějaké narážky proti jeho osobě, je ochotný vyvolat konflikt a bránit se. Také si o sobě myslí, že má pevnou vůli, i když to nejspíš pravda nebude. Tento člověk si nejspíš ani reálně neuvědomuje, v jaké životní situaci se ocitl. Reálně si není schopen přiznat, že se z něj stal drogově závislý a nemocný mladý člověk bez domova.

11.7 Respondent G

Dalším respondentem je 72-letý muž, který žije na ulici teprve 2 roky. Využil se zedníkem a v současné době je již 3 roky vdovec. Má vlastní 3 děti a 7 vnoučat, avšak ti se s ním nestýkají a nechtějí mu jakkoliv v jeho tíživé situaci pomoci. On sám vyrůstal za války ve velmi chudé rodině, měl 5 sourozenců. I přesto považuje své dětství za hezké. Oba jeho rodiče byli dobří lidé a měli ho rádi. Byl 1x ženatý a jeho žena zemřela na srdeční infarkt. Tento muž přiznává, že mnoho posledních let pije nadměrné množství alkoholu, kouří mnoho cigaret a v hospodách či barech hraje karty nebo automaty. Jedná se tedy o alkoholika gamblera, který má velký problém, který je bez pomoci neléčitelný. Po chvíli zdráhání tento muž přiznal, že jeho problémy trvají již déle než 25 let. Poté, co jeho žena, která se starala o placení účtů, o jídlo a vše potřebné, zemřela, se jeho problémy zhoršily. Muž přestal platit účty, začal mnohem více pít, hrát na automatech a sázet. I přesto, že žádal o pomoc svou rodinu, ti už mu odmítli pomoci, a tudíž tento muž přišel o byt a skončil na ulici. V současné době tento muž pobírá důchod a vdovské dávky. Z těchto finančních prostředků si vše platí. V zimě využívá sociálních služeb – nocleháren, jinak se pohybuje v čekárnách na nádražích a v parcích. Vzhledem k tomu, že se jedná o staršího muže, má mnoho zdravotních problémů. K lékaři ale nechodí, protože má pocit, že už to nemá smysl. Výjimku udělá pouze tehdy, když se mu stane nějaký vážnější úraz. Nemá žádný majetek. Je hrdý na to, že dokázal vychovat tři děti a věří, že mu jednou

pomohou. Před ztrátou domova byl tento muž již v důchodu, celkem měl v životě 3 stálá zaměstnání, jako zedník a dělník. Momentálně si nehledá žádnou práci, protože vzhledem ke svému věku a problémům, by si již žádnou práci ani nenašel. Nikdy neměl žádnou potyčku s jiným člověkem bez přístřeší, nebyl napaden a nebyl nikdy trestně stíhaný. Muž je v současné době sám na ulici, nemá žádné přátele, zvíře, nestýká se s jinými lidmi bez domova a kromě využívání nocleháren v zimě, ani nevyužívá pomoc úřadů. Drogy neužívá a ani je nikdy nezkoušel. Sám o sobě si myslí, že má sice výbušnou povahu, ale nikdy by neublížil slabšímu člověku nebo ženě. Pokud se ke konfliktu připlete, pak ho chce vyřešit, sám ale žádné nevyvolává. Pevnou vůli údajně rozhodně nemá, což je sebekritické a pravdivé hodnocení. Tento muž již ztratil vůli k tomu, aby svůj život nějak změnil. Je starý, nemocný a jeho děti a vnoučata o něj neprojevuji žádný zájem. Má mnoho fyzických i psychických problémů a je smutné konstatovat, že tento muž bude na ulici nejspíše už do konce svého života.

11.8 Respondent H

Respondent H je rozvedený, jednou ženatý, 53-letý muž, který v mládí studoval gymnázium, to ale nedokončil, tudíž má pouze základní vzdělání. Má 2 vlastní děti (syn má 30 let, dcera 27 let), s dětmi se však nestýká. I on vyrůstal ve funkční rodině, ve které byli oba rodiče a jeho dětství bylo zcela normální. Z příbuzných má, kromě dětí a bývalé manželky, jen bratra, se kterým se nestýká. Netrpí žádnou nemocí, nebo o žádné vážnější nemoci neví, avšak kdyby došlo k nějakému úrazu, tak by vyhledal lékařskou pomoc. Jinak v běžných případech nemoci lékaře nevyhledává. Bohužel nevlastní žádný majetek, ani finanční hotovost, má pouze své oblečení a dva spacáky. Není hrdý na žádný skutek nebo úspěch, který v životě vykonal. Tento muž je na ulici již více než 15 let a k otázce toho, jak přišel o bydlení, se nechtěl příliš konkrétně vyjadřovat. Řekl jen to, že o bydlení přišel poté, co se vrátil z výkonu trestu odnětí svobody. Poté ho manželka nepustila zpět domů a byt byl psaný na její jméno, tudíž na něj neměl žádný právní nárok. Poté si našel přítelkyni, se kterou bydlel v podnájmu. Když se s touto přítelkyní rozešel, odešel z podnájmu a další bydlení si již nenašel. Tvrdí, že se dalo zabránit tomu, aby o domov nepřišel, ale kvůli jeho vlastní hlouposti bohužel přišel prvně o manželku se synem a poté i o přítelkyni, se kterou společně bydlel v pronajatém bytě. Měl tři stálá zaměstnání, jako skladník, závozník a pomocný dělník na stavbě. Momentálně se údajně snaží nalézt si zaměstnání, ale brání mu v tom právě to, že nemá domov. Nikdy se nestal terčem

fyzického útoku, sám ale v době před ztrátou přístřeší byl na 1 rok ve vězení za podvod. Více se k tomu vyjadřovat nechtěl. Řekl jen, že byl „něco jako bílý kůň“. Vzhledem k výši trestu se ale nejspíše nejednalo o velký podvod a škodu. Bydlí v UNIMO buňce na konci vlakového nádraží, tato buňka je opuštěná a on si ji obydlel. Policie i pracovníci dráhy vědí o tom, že tam bydlí, ale vzhledem k tomu, že nedělá žádné problémy, tolerují ho. Nestýká se s žádnými dalšími lidmi bez domova a nemá žádné zvíře. Vykonává příležitostné brigády jako uskladnění uhlí, starost o zahradu a další drobné práce. Tak si také vydělává na základní životní prostředky. Snaží se svou situaci vyřešit, chce si najít práci, ale stále naráží na překážky, se kterými není schopen nic dělat. Proto začíná být určitým způsobem odevzdaný situaci. Dříve se snažil získat pomoc přes sociální úřady, ty mu ale nepomohly a tudíž nemá sílu ani chuť je dále žádat o pomoc. Tento muž pije alkohol, obvykle pivo a víno a to tak často, jak sežene peníze. Drogy neužívá, kouří 10 – 15 balených cigaret denně. Nikdy nebyl na žádném léčení. Myslí si o sobě, že má spíše klidnou a samotářskou povahu a že nemá pevnou vůli. Tento respondent neměl žádný problém s odpověďmi na otázky, nechtěl žádnou odměnu (cigarety či alkohol). Žije v menším městě, přičemž místní obyvatelé ho znají a nemají s tím žádné problémy, protože má opravdu klidnou povahu.

11.9 Respondent I

Posledním respondentem je opět muž, kterému je 50 let. Je svobodný a má dokončenou střední průmyslovou školu ukončenou maturitou. Nemá žádné děti, nikdy nebyl ženatý. Uvádí, že vyrůstal v celkem normální rodině, jen jeho otec pil občas alkohol, jinak bylo jeho dětství normální. Z příbuzných má jen sestru, se kterou se ale nestýká. Neví o žádné své vážnější nemoci a lékařskou pomoc by nevyhledal ani v případě nějakého úrazu. Lékařům nedůvěřuje, proč tomu tak je, ale nevedl. Bohužel si za svůj život nedokázal našetřit žádné peníze ani majetek, který by mu v současné situaci pomohl, není hrdý na žádný svůj úspěch. O bydlení přišel poté, co ho jeho sestra vystěhovala z neobydleného domu po rodičích, který ona zdědila. Byl to polorozpadlý dům, o který se nikdo nestaral. Sama se z města odstěhovala a neřešila to. Když viděla, jak v něm její bratr bydlí a jaký život žije, přinutila ho, se vystěhovat a dům nechala zbourat. Nyní zbylo po domu místo, sloužící jako stavební parcela. Poté odešel bydlet do stanu k potoku, kde si vytvořil zázemí, postavil si přístřešek. Z toho také přirozeně plyne, že se nedalo dělat nic, aby o bydlení nepřišel. Než o něj přišel, měl jen jedno zaměstnání. Pracoval jako mistr na dílně ve strojírenském podniku. Nesnaží se najít si žádnou trvalou práci, stačí mu vykonávání

příležitostných brigád. Nikdy se také nestal terčem fyzického napadení. Sám nikdy nebyl ve vězení, ale byl několikrát vyšetřován policií kvůli přestupkům proti veřejnému pořádku a byl několikrát odvezen na protialkoholní záchytnou stanici. Nevyužívá žádných sociálních nebo jiných služeb, nežádá o pomoc úřady, protože jim nevěří. Žije ve stanu u potoka, kde s ním někdy přespává jiný člověk bez přístřeší, kterého ale nechtěl konkretizovat. Žádné zvíře nemá. Vykonává příležitostné brigády, díky nimž získává finanční prostředky na základní životní prostředky. Alkohol pije denně, podle toho, kolik má peněz. Drogy neužívá, kouří jen příležitostně podle toho, jestli získá peníze. Neabsolvoval žádnou protialkoholickou léčbu, i přesto, že s alkoholem zjevně má potíže. Svou povahu nikterak nespecifikoval, řekl jen, že má povahu podle toho, jak se vyspí. Z toho plyne, že je náladový, rozpolcený a nevyrovnaný. Pevnou vůli nemá, což přiznal. Tento muž za rozhovor vyžadoval krabicové víno, nebyl příliš vstřícný při odpovědích na otázky. Mezi obyvateli města není oblíbený, vzbuzuje odpor, protože je dotěrný a žebrá peníze. Je velmi zanedbaný, nemytý.

12 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole budou shrnuty výsledky výzkumu do uceleného sledu odpovědí jednotlivých respondentů na jednotlivé otázky, které jsou stěžejní pro tuto práci.

13. Kdy a jak jste přišel o bydlení?

Respondent A	odmítl odpovědět, je bez domova 15 let
Respondent B	po smrti svého muže už nedokázala žít běžným životem
Respondent C	přišel o práci, posléze o byt kvůli neplacení účtů
Respondent D	rozvodem s manželkou, na kterou byl napsán veškerý majetek
Respondent E	žila v podnájmu s manželem, který ji bil, nájemce bytu jim vypověděl smlouvu, manžel má zakázané se k ní přiblížit, nemá žádné zaměstnání
Respondent F	vydělané peníze utrácel za drogy, neplatil účty, měl spory se sousedy a přišel o byt, následně kvůli drogám také o zaměstnání
Respondent G	po smrti své ženy už nedokázala žít běžným životem
Respondent H	po návratu z vězení, byt byl napsaný na manželka, ta ho do bytu již nepustila, následně žil v podnájmu, ten opustil po rozchodu s přítelkyní, je bez domova 15 let
Respondent I	žil v domě po rodičích, který po smrti rodičů zdědila jeho sestra, která ho z domu vystěhovala, dům nechala zbourat

14. Dalo se v té době něco dělat, abyste o bydlení nepřišel?

Respondent A	odmítl odpovědět
Respondent B	odmítla odpovědět
Respondent C	ne, měl snahu nalézt si práci a požádat o pomoc, nikdo mu ji neposkytl
Respondent D	ne
Respondent E	ne
Respondent F	myslí si, že ne, s čímž ale nelze souhlasit
Respondent G	ano
Respondent H	ano, ale kvůli vlastní hlouposti tomu nezabránil
Respondent I	ne

18. *Stal jste se vy, v době kdy nemáte bydlení, terčem fyzického útoku, který byl potom vyšetřován policií? Pokud ano, kdy se to stalo?*

- Respondent A ne
Respondent B ne
Respondent C ano, roztržka mezi jinými osobami bez přístřeší a roztržka s opilými mladíky (nikdy nebylo vyšetřováno policií)
Respondent D ne
Respondent E ano, manžel ji bil – domácí násilí
Respondent F ano, roztržka s kamarádem v restauraci (konflikt vyšetřovala policie)
Respondent G ne
Respondent H ne
Respondent I ne

19. *Byl jste vyšetřován pro spáchání nějakého nezákonného jednání v době, kdy nemáte bydlení? Pokud ano, kolikrát se to stalo?*

- Respondent A ano, opilství a výtržnictví
Respondent B ano, opilství a výtržnictví
Respondent C ano, drobné krádeže (policie udělila pokárání a pokutu)
Respondent D ne
Respondent E ne
Respondent F ano, podezření z držení a prodeje omamných látek, výtržnictví, rušení nočního klidu
Respondent G ne
Respondent H ne
Respondent I ano, přestupky proti veřejnému pořádku, opilství

24. *Jak získáváte základní životní prostředky např. jídlo, ošacení?*

- Respondent A z popelnic
Respondent B stará se o to její partner, respondent C
Respondent C z popelnic, drobné krádeže

Respondent D	brigády
Respondent E	sociální dávky
Respondent F	odmítl odpovědět (pravděpodobně prodejem drog)
Respondent G	důchod, vdovské dávky
Respondent H	brigády
Respondent I	brigády

25. Jak se pokoušíte řešit svou situaci? Máte kontakt se sociálním kurátorem? Vykonáváte nějaké příležitostné práce apod.? Pokud ne, tak proč?

Respondent A	ne, nechce nic řešit
Respondent B	ne, nechce
Respondent C	ne, sám nevěří, že by si dokázal najít zaměstnání a žít opět běžným životem
Respondent D	ano, navštěvuje úřad práce, sociální úřad, rád přijme jakoukoliv nabídku brigády
Respondent E	ano, navštěvuje úřad práce, sociální úřad
Respondent F	ne, nechce nic řešit
Respondent G	ne, vzhledem k věku mu připadá zbytečné cokoli řešit
Respondent H	chce svou situaci řešit, před časem požádal o pomoc sociální úřady, ty mu ale nepomohly, proto jim už nevěří a začíná být pasivní
Respondent I	ne, úřadům nevěří, nechce se mu nic řešit

27. Pijete alkohol? Pokud ano, tak jak často? Kde na něj získáváte peníze?

Respondent A	ano, každodenně
Respondent B	ano, každodenně
Respondent C	ano, často, ne však každodenně
Respondent D	ne
Respondent E	ne
Respondent F	ano, příležitostně
Respondent G	ano, každodenně
Respondent H	ano, tak často, jak má peníze
Respondent I	ano, každodenně

Pro účely této práce byly stanoveny hypotézy, které jsou následovně vyhodnoceny.

H-1 Většina osob bez přístřeší je závislá na alkoholu. U většiny se hypotéza potvrdila – podle otázky č. 27. jen 2 respondenti nepijí alkohol, 4 respondenti pijí alkohol každý den a 3 respondenti ho pijí tak často, jak na něj seženou peníze.

H-2 Většina osob bez přístřeší odmítá řešit aktivně svou špatnou sociální situaci. U většiny se hypotéza potvrdila – podle otázky č. 25. celkově 6 respondentů vůbec svou situaci řešit nechce. Další 3 respondenti se snaží svou situaci řešit, avšak neúspěšně.

H-3 Osoby bez přístřeší se vyhýbají jakékoliv práci. U většiny se hypotéza potvrdila – podle otázky č. 24. mají jen 3 respondenti snahu pracovat brigádně a tak si vydělávat. Ostatní respondenti si raději vydělávají drobnými krádežemi, prohledáváním popelnic apod.

H-4 Většina osob bez přístřeší již někdy spáchala protiprávní jednání nebo byla obětí protiprávního jednání – první část hypotézy se spíše potvrdila – dle otázky č. 19. odpovědělo pět osob ano, čtyři osoby ne. Druhá část hypotézy se nepotvrdila, dle otázky č. 18. se 6 osob nikdy obětí nestalo, jen tři osoby se obětí protiprávního jednání staly, tato část hypotézy se nepotvrdila.

H-5 Příčinou bezdomovectví byla pro člověka nějaké silně traumatizující událost. U většiny se hypotéza potvrdila – podle otázky č. 13. každý z respondentů zažil nějakou velmi nepříjemnou událost, která odstartovala běh událostí, které skončili životem bez přístřeší. Jednalo se o smrt, násilí, rozvod apod.

ZÁVĚR

Tato práce rozebírala problém bezdomovectví a kriminality. Toto téma je velmi zajímavé a i když se lidé někdy dívají na bezdomovce jen s odporem a znechucením, je faktem, že se často za problémy těchto lidí skrývá víc, než jen odpor k práci. Nikdo by neměl soudit někoho, o kom nic neví a pokud nezná situaci, která ho dovedla až na pokraj společnosti.

Bezdomovci jsou obyčejní lidé, kteří někde ve svém životě udělali chybu a dali se na špatnou cestu. Praktická část této práce hodnotí jednotlivé příběhy bezdomovců. Oslovil jsem několik bezdomovců, kteří jsou ve městech dobře známí. Některé respondenty jsem oslovil na základě toho, že jsem se dozvěděl o jejich životním příběhu od pracovnice ze sociálního odboru. Některé příběhy jsou velmi zajímavé a plyne z nich, že daní lidé se dostali do této tíživé situace jen souhrou náhod. Někdo měl prostě smůlu a to, že skončil na ulici a je ve špatné situaci si plně uvědomuje a snaží se to vyřešit. Jiní lidé zde skončili vlastním přičiněním a nechtějí svou situaci řešit. Je těžké si přiznat vážný problém a vyřešit ho. Navíc tito lidé ztratili pracovní a hygienické návyky, nedokáží se jednoduše vrátit do běžného života. To, člověk považuje za automatické, je pro bezdomovce velmi složité. Dalším negativním faktem je to, že lidé, kteří skončili na ulici, mají příbuzné, ale ti jim nejsou ochotni pomoci. Říci, proč tito příbuzní na své otce, syny a sourozence zapomněli, není snadné. Nejspíš do nich nechtějí investovat čas a peníze, protože nevěří tomu, že se změní.

Faktem je, že někteří z lidí, kteří skončili na ulici, by si zasloužili druhou šanci a pomoc od jiných lidí. Pomoc bezdomovcům je v menších městech na velmi špatné úrovni, opomíjeny jsou hlavně ženy, protože mnoho nocleháren je určeno pouze pro muže. Stát by se měl daným problémem zabývat intenzivněji. Často čteme články, kdy policisté museli zasahovat proti agresivnímu bezdomovci, kdy bezdomovec vykradl obchod, nebo kdy bezdomovec v zimě umrzl na lavičce v parku. Nebylo by lepší řešit více prevenci, než se posléze zabývat problémy trestných činů páchaných bezdomovci nebo na bezdomovcích? Je ale pozitivním faktem, že ne tolik bezdomovců, jak by se dalo očekávat, se stalo aktérem nebo obětí trestného činu. Obvykle se jedná spíše o běžné menší přestupky, které policie řeší pokáráním a ponaučením.

Lze konstatovat, že cíle práce stanovené v úvodu byly bezezbytku splněny a že se jedná o ucelený teoretický i praktický průnik do problematiky bezdomovců a kriminality.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] HRADECKÝ, Ilja. Definice a typologie bezdomovství. Praha: Naděje, 2007. 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
- [2] HRADECKÝ, Ilja. Profily bezdomovství v České republice: konflikt, bezdomovci a veřejný prostor. Praha: Naděje, 2006. 34 s.
- [3] HRADECKÁ, Vlastimila; HRADECKÝ, Ilja. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN: 80-902292-0-4.
- [4] PATON, Carol. Intenzivní péče v psychiatrii. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. 296 s. ISBN 978-80-247-0363-3.
- [5] ŠTECHOVÁ, Markéta; LUPTÁKOVÁ, Marina; KOPOLDOVÁ, Bedřiška. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
- [6] ŠTECHOVÁ, Markéta. Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy. Kriminalistika. 2009,č.4. ISSN1210-9150.
Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>.
- [7] VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
- [8] Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. 2012 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp>.
- [9] Sdružení azylových domů v ČR [online]. © 2012 [cit. 2012-12-07]. Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/>
- [10] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- [11] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
- [12] Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Pyramida potřeb bezdomovců	18
Obr. 2. Kategorie bezdomovectví	20
Obr. 3. Podíl azylových domů v krajích ČR	29

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Počet azylových domů v krajích ČR	28
Tab. 2. Trestná činnost	33
Tab. 3. Pobyt ve vězení	33
Tab. 4. Oběť trestného činu nebo přestupku	36
Tab. 5. Oznámení trestného činu na policii	37
Tab. 6. Příklad vyšetřován policií	37
Tab. 7. Odškodnění klienta	38

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I – Bezdomovci a jejich mazlíček

Příloha P II – „Domov“ bezdomovců

PŘÍLOHA P I: BEZDOMOVCI A JEJICH MAZLÍČEK

PŘÍLOHA P II: „DOMOV“ BEZDOMOVCŮ

